॥ ॐ नमः श्रीसद्गुरुपरमात्मने ॥

स्त्रीओनुं नित्यकर्म.

શ્રીસદ્ગુરુ નથુરામને, પ્રેમે કરી પ્રણામ;
અલ્પ ગ્રંથ આ આદરૂં, દ્વિજસ્ત્રીનો વિશ્રામ. ૧

સ્વધર્મપરાયણ આર્ય સ્ત્રીઓએ પ્રતિદિન આલસ્ય—અનાસ્થાનો ત્યાગ કરી, શ્રદ્ધાપૂર્વક આ પ્રમાણે નિત્યકર્મ કરવુ, કારણ કે એથી આ સર્વ પ્રકારના સુખો, બુદ્ધિ, સપત્તિ, સૌભાગ્ય, આયુષ્ય અને ધનની વૃદ્ધિ થાય છે, ને પરલોકમા ક્રમે સ્વર્ગાદિ ઉચ્ચ લોકનાં સુખો થઇ અંતે અખડાનદરૂપ પરમપદની પ્રાપ્તિ થાય છે.

પહેલો પહોર.

પવિત્ર સ્ત્રીઓએ નિત્ય પ્રાત કાળમા સૂર્યોદય થતા પહેલા પોતાના ના ઊઠ્યા પહેલાં મગળ વાણીનો ઉચ્ચાર કરતા ઊઠી, પ્રથમ પોતાના ના મુખનું દર્શન કરી, પવિત્ર સતીઓ, પોતાના સ્વામીના સદ્ગુરુનું, શ્રીસદાશિવભગવાનનુ કે શ્રીવિષ્ણુનુ નામસ્મરણ કરવુ. વિધવા સ્ત્રીએ શ્રીસદ્ગુરુ, શ્રીશકર અથવા શ્રીવિષ્ણુની સ્તુતિ કરવી. તે પછી પૃથ્વી

ઉપાડી ઘરમાંથી સજવારી કાઢવી. ત્યારપછી ઝાડે જંગલ જઇ આવી, પાંચ વાર ડાબો હાથ એકલો માટી ને જલથી ધોવો, તે પછી બે હાથ ભેગા કરી માટી ને જલથી ધોવા, ને પછી એકવાર બે પગ પણ માટી ને જલથી ધોવા પછી ચાર કોગળા કરી દાતણ કરવું તે પછી માથું ઓળી—ગુંથી અંબોડો બાંધી, વસ્ત્રસહિત નીચે બતાવેલા વિધિ-પ્રમાણે નાહવું, પણ વસ્ત્રવિના ક્યારે પણ નાહવું નહિ

સ્નાનવિધિ.

પ્રથમ વાસણમાં પોતાને જોઈતું ટાઢું—ઊનું પાણી લઇ, બે હાથ જોડી નીચેનો મંત્ર બોલવો —

"ગંગે ચ યમુને ચૈવ, ગોદાવરિ સરસ્વતિ;
નર્મદે સિંધુકાવેરિ, જલેસ્મિન્ સન્નિધિં કુરુ."

ઉપરનો મંત્ર બોલી, તે નાહાવાના જલમાં તીર્થોનું આવાહન કરી, નમસ્કાર કરી, આચમન કરવું પછી પૂર્વદિશાભણી પોતાનું મુખ રહે તેમ બેસી, નીચે પ્રમાણે સંકલ્પ કરી ગંગા યમુના સરસ્વતી અને નર્મદા આદિ તીર્થોમાંજ નાહીને પવિત્ર થાઉં છું એવી ભાવના મનમાં રાખીને નાહવું

"અત્રાદ્ય અમુકમાસે અમુકપક્ષે અમુકતિથૌ અમુક-વાસરે મમ દેહશુદ્ધિસિદ્ધ્યર્થં પ્રાતઃસ્નાનમહં કરિષ્યે."

એ પ્રમાણે નાહી, આચમન કરી, ધોયેલું વસ્ત્ર અથવા અબોટિયું પહેરવું

સૂર્યોપાસન

પ્રથમ પૂજનસામગ્રી પાસે લઇ, નિશ્ચિંતપણે દર્ભ અથવા ઊનના આસનપર ગાયત્રી મુદ્રા રચના પલાંઠી વાળીને બેસવું (પદ્મા-

સન કે સ્વસ્તિકાસન આવડતું હોય તો તે આસન વાળીને બેસવું.) પછી "કેશવાય નમઃ, નારાયણાય નમઃ, માધવાય નમઃ" ત્રણ મંત્રો બોલી, ત્રણ વાર આચમન કરી, "ગોવિંદાય નમઃ" એમ કહી જમણા હાથની હથેળી ધોઇ નાખવી પછી "વિષ્ણવે નમઃ" એ મંત્ર બોલી બે આંખોએ જલનો સ્પર્શ કરવો તે પછી સૌભાગ્યવતી સ્ત્રીએ નીચેનો મંત્ર બોલીને પોતાને કપાળે કંકુનો ચાલ્લો કરવો –

> રમામપર્ણાં સાવિત્રીં, વૈદેહીં દ્રૌપદીં ચ મે;
> સૌભાગ્યાય નમસ્કૃત્ય, કુંકુમં ધારયામ્યહમ્.

વિધવા સ્ત્રીએ "શ્રીશિવાય નમઃ" એ મંત્ર બોલી ફરી વિભૂતિનો અથવા જલનો ચાલ્લો કરવો

પછી ડાબા હાથમા જલ લઇ "પુનાતુ માં તત્સવિતુર્વરેણ્યમ્" એ મંત્ર બોલી, જમણા હાથના આગળાંવડે કિંવા ફૂલવડે પોતાના શરીર તથા આસનપર માર્જન કરવુ (થોડુ પાણી છાટવું) તે પછી નીચે બતાવેલી રીતે ત્રણ પ્રાણાયામ કરવા –

પ્રથમ આંખો મીંચી, મૌન રાખી, જમણા હાથની છેલ્લી બે આગળીઓથી ડાબુ નાક દબાવી રાખી "નમો ભગવતે શ્રીસૂર્યાય" એ મંત્ર એક વાર બોલતા જમણી નાસિકાથી પવન અંદર ખેંચવો, પછી જમણા હાથના અંગૂઠાથી જમણુ નાક પણ દબાવી દઇ ઉપરનો મંત્ર ચાર વાર કે પોતાની શક્તિપ્રમાણે મનમા ભણી રહેતાંસુધી તે અંદર રોકવો, ને પછી બે વાર તે મંત્ર મનમા બોલતા ડાબી નાસિકાથી ધીરે ધીરે રોકેલો પવન બહાર કાઢવો આ એક પ્રાણાયામ થયો એવા ત્રણ પ્રાણાયામ કરવા

ઉપર પ્રમાણે ત્રણ પ્રાણાયામ કર્યા પછી "અત્રાદ્ય અમુકમાસે અમુકપક્ષે અમુકતિથૌ અમુકવાસરે મમોપાત્તદુરિતક્ષયદ્વારા શ્રીપરમેશ્વરપ્રીત્યર્થં શ્રીસૂર્યોપાસનમહં કરિષ્યે" એમ બોલી સંકલ્પ કરવો. ત્યારપછી ઊભા થઇ નીચેનો મંત્ર ત્રણ વખત બોલી શ્રીસૂર્યનારાયણને પાણીના ત્રણ અર્ઘ્ય આપવા –

> " નમોસ્તુ સૂર્યાય સહસ્રભાનવે,
> નમોસ્તુ વૈશ્વાનરજાતવેદસે;
> ત્વમેવ ચાર્ઘ્યં પ્રતિગૃહ્ણ દેવ,
> દેવાધિદેવાય નમો નમસ્તે "

એ પ્રમાણે અર્ઘ્ય આપી તે અર્ઘ્યના જલનો બે આંખોએ સ્પર્શ કરવો.

પછી "નમો ભગવતે શ્રીસૂર્યાય" એ મંત્રનો એક સો ને આઠ વાર અથવા યથાશક્તિ જપ કરવો. પછી શ્રીસૂર્યનારાયણને બે હાથ જોડી નમસ્કાર કરવો.

તે પછી "અનેન શ્રીસૂર્યોપાસનકર્મણા શ્રીભગવાન્ પરમેશ્વર: પ્રીયતાં ન મમ" એમ બોલી નીચે જલ મૂકી શ્રીસૂર્યોપાસન સમાપ્ત કરવું.

આવી રીતે સાંજે પણ સૂર્યોપાસન કરવું.

ત્યારપછી પોતાના પતિ સદ્ગુરુ દેવ, બ્રાહ્મણ અને પોતાના સાસુ–સસરો તથા ઘરમાં જે નાઈ મોટું હોય તેમને બે હાથ જોડી, તે ભૂમિપર મૂકી તે પર માથું રહે તેમ નમી પગે લાગવું. એ પ્રમાણે નિત્ય અભિવાદન કરવાથી આયુષ્ય વિદ્યા, કીર્તિ અને બલની વૃદ્ધિ થાય છે.

જપયજ્ઞ.

ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષ એ ચારે ફલને આપનાર તથા દારિદ્રય, દુઃખ, શોક, રોગ અને ભયને મટાડનાર જપયજ્ઞનુ સધવા કે વિધવા સ્ત્રીએ શ્રદ્ધાપૂર્વક નિત્ય અનુષ્ઠાન કરવુ ધર્મશાસ્ત્રમા મહર્ષિઓએ જપયજ્ઞનુ માહાત્મ્ય બહુ બહુ પ્રકારે સુચવ્યુ છે, માટે તેની સિદ્ધિસારુ સુજ્ઞ સ્ત્રીઓએ નિત્ય અર્થની સમજસાથે શ્રીમદ્‌ભગવદ્‌ગીતા*, શ્રીવિષ્ણુ-સહસ્રનામ, કે શ્રીશિવમહિમ્નસ્તોત્ર આદિનો અનુકૂળતાપ્રમાણે પાઠ કરવો સૌભાગ્યવતી સ્ત્રીઓએ વિશેષમા સતીગીતાનો અર્થના મનનસાથે પાઠ કરવો ને તે ન બને તો યથાશક્તિ ભગવત્સ્મરણ કરવુ અથવા "**શ્રીશિવાય નમઃ**" એ પચાક્ષર મત્રનો યથાશક્તિ જપ કરવો.

શ્રીશિવપૂજન

આગળ બતાવ્યા પ્રમાણે બેસી આચમન-પ્રાણાયામ કરી, "**અત્રાદ્ય અમુકમાસે અમુકપક્ષે અમુકતિથૌ અમુકવાસરે શ્રીશિવપૂજનમહં કરિષ્યે**" એમ બોલી સકલ્પ કરી, "**શ્રીશિવાય નમઃ**" એ મત્ર ભણી શ્રીશકરને સ્નાન કરાવી એનો એ મત્ર ભણીને અનુક્રમે ચદન, પુષ્પ (ફૂલ) ધૂપ દીપ અને નૈવેદ્ય અર્પણ કરવા પછી પાન-સોપારી ને દક્ષિણા અર્પણ કરી "**શ્રીશિવાય નમઃ**" એ મત્રની દશ કિવા એક માળા ફેરવવી કદાચ તેટલુ ન બની શકે તો દશ વાર તે મત્રનો જપ કરી, નીચે પ્રમાણે બોલી જલ મૂકવુ -

અનેન શિવપૂજનકર્મણા શ્રીસદાશિવઃ પ્રીયતાં ન મમ

---

* પૂજ્યપાદ મહારાજ શ્રીમન્ નથુરામશર્માપ્રણીત શ્રીસરલાટીકા-વાળી ભગવદ્‌ગીતા સ્ત્રીઓને નિત્ય પાઠ કરવામા વિશેષ ઉપયોગી છે

શ્રીવિષ્ણુપૂજન

વૈષ્ણવ સ્ત્રીઓએ સંધ્યોપાસનમા બતાવ્યા પ્રમાણે આચમન-પ્રાણાયામ કરી, નીચે પ્રમાણે બોલી સકલ્પ કરવો

"અદ્યાદ્ય અમુકમાસે અમુકપક્ષે અમુકતિથૌ અમુકવાસરે શ્રીવિષ્ણુપૂજનમહં કરિષ્યે."

તે પછી **"નમો ભગવતે વાસુદેવાય"** એ મત્ર બોલી શ્રીવિષ્ણુ ભગવાનની પ્રતિમાને સ્નાન કરાવી, એનો એ મત્ર ભણી ક્રમે ચદન પુષ્પ, તુલસી, ધૂપ, દીપ, નૈવેદ્ય, મુખવાસ, દક્ષિણા, આરતિ અને નમસ્કાર આદિથી પૂજન કરી **"નમો ભગવતે વાસુદેવાય"** એ મત્રનો ૧૦૮ વાર કિંવા ૧૦ વાર જપ કરી નીચે પ્રમાણે બોલી ઉત્તર સકલ્પ કરી વિષ્ણુપૂજન પૂર્ણ કરવુ –

અનેન વિષ્ણુપૂજનકર્મણા શ્રીમહાવિષ્ણુઃ પ્રીયતાં ન મમ

શ્રીસદ્દગુરુપૂજન.

સાધ્વી-સ્ત્રીઓએ પોતાના આસનપર પૂર્વાભિમુખે બેસી, આચમન-પ્રાણાયામ કરી નીચે પ્રમાણે બોલી પ્રથમ પોતાના શ્રીસદ્દગુરુપૂજનનો સકલ્પ કરવો –

અદ્યાદ્ય અમુકમાસે અમુકપક્ષે અમુકતિથૌ અમુકવાસરે મમ ત્રિવિધદુઃખાનામાત્યતિકનિવૃત્તિપૂર્વકસચ્ચિદાનદસ્વરૂપ-સાક્ષાત્કારાખ્યમોક્ષસુખસપાદનાર્થં શ્રીસદ્દગુરુપૂજનમહં કરિષ્યે

તે પછી નીચે પ્રમાણે બોલી શ્રીસદ્દગુરુપરમાત્માનુ ધ્યાન કરવુ –

"બ્રહ્માનંદ પરમસુખદ કેવલં જ્ઞાનમૂર્તિં, દ્વંદ્વાતીતં ગગનસદૃશં તત્ત્વમસ્યાદિલક્ષ્યમ્; એકં નિત્યં વિમલમચલં સર્વધીસાક્ષિભૂતં,ભાવાતીતં ત્રિગુણરહિતં સદ્ગુરૂં તં નમામિ"

તે પછી શ્રીમદ્‌ગુરુની પ્રતિમા (છબી) અથવા પાદુકાઓનું **"શ્રીસદ્ગુરૂપરમાત્મને નમઃ"** એ મંત્ર બોલી બોલીને અનુક્રમે સ્નાન, ચંદન, પુષ્પ, ધૂપ, દીપ, નૈવેદ્ય, મુખવાસ, દક્ષિણા, આરતિ અને નમસ્કાર આદિથી પૂજન કરી, નીચે પ્રમાણે બોલી ઉત્તરસંકલ્પનું જલ મૂકી સદ્ગુરુપૂજન સમાપ્ત કરવું

અનયા પૂજયા શ્રીસદ્ગુરૂપરમાત્મા પ્રીયતાં ન મમ.

નિત્યદાન.

આ લોક ને પરલોકમાં કરેલા દાન-પુણ્યનું ફલજ સુખરૂપે પ્રાપ્ત થાય છે માટે ધર્મશીલ સ્ત્રીઓએ પ્રતિદિન પોતાના ઘરની સંપત્તિ-અનુસાર દ્રવ્ય, વસ્ત્ર, અન્ન, ફલ કે જલ આદિનું દાન કરવાનો નિત્ય નિયમ રાખવો, કારણકે દાન ન કરવાથી દારિદ્ર્યાદિ દુઃખોને પ્રાપ્ત થઇ અંતે અનિષ્ટગતિ પામવી પડે છે માટે પ્રત્યેક ગૃહસ્થ સ્ત્રીએ એકે દિવસ દાન આપ્યા વિના રહેવું નહિ

બીજો પહોર.

એ રીતે પ્રાતઃકાલના નિત્યનિયમથી પરવારી બીજા પહોરમાં પૂજા-ના, હોમના, રાંધવાના, આહાર વાપરવાના, પાણી ભરી લાવવાના, અને જલ ભરી મૂકવાના જે જે પાત્રો હોય તે તે બધાં માજી-ઉટકી-સ્વચ્છ કરવાં શુદ્ધ જલ જાડા વસ્ત્રના ગળણાથી ગાળીને ભરવું પછી નિત્ય ન બને તો પૂનમ, અમાસ, રવિવાર, ઉત્તરાયણ કે બીજા કોઇ

પર્વ-ઉત્સાહના દિવસો હોય ત્યારે તથા જનોઇ કે વિવાહાદિ માગલિક પ્રસગના દિવસોમા સુવાસિની સ્ત્રીઓએ ઘરના ઉબરાઆગળ તથા આગણામા છાણમાટીથી લિપી રગની વેલો કાઢી અગરબતી ગુગળ કિંવા કોઇ સુવાસિત વસ્તુનો ધૂપ કરવો તેમ કરવાથી તે ઘરમા આધિવ્યાધિનો ઉપદ્રવ થતો નથી, ને લક્ષ્મી તેમા નિરતર વાસ કરીને રહે છે પછી રસોઇ કરવાસારુ વીણીઝાટકી સ્વચ્છ કરેલુ અન્ન બળતણ, પાણી તથા બીજા જોઇતા સાધનસામગ્રી આદિ આગળથીજ પોતાની પાસે લઇને રસોઇ કરવાના કામમા પ્રવૃત્ત થવુ. સ્થિર ચિત્તે સાવધાનતાપૂર્વક રસોઈ કરવી રસોઇમા સ્વાદ આવવો એ રસોઈ કરનારના હાથમા છે તાપ સાધારણ રાખવો, બહુ થોડો નહિ તેમ વધારે પણ નહિ ઘરના માણસોના આરોગ્ય તથા જીવનનો આધાર તે રસોઇપિર છે એ રસોઇ કરનારે સ્મરણમા રાખવુ રધાતા કે રધાઇ ગયેલા પાકના વાસણો ઊઘાડા રાખવા નાહ રસોઇ કરતા ખરી અગત્ય વિના વારવાર બહાર જવુ કે સ્પર્શ ન કરવાયોગ્ય પ્રાણિ-પદાર્થનો સ્પર્શ કરવો નહિ મસોતા ધોયેલા વાપરવા, ને રસોઇ કરતા અકળાવુ કે ઊતાવળા થવુ નહિ.

સુવાસિની સ્ત્રીઓનુ વિશેષ કર્તવ્ય.

ઉત્સાહપૂર્વક સાવધાનપણે રસોઇ કરી રહ્યા પછી પોતાના સ્વામીને જમવા બેસવાસારુ પાટલો ગોઠવી, જમણે પડખે ઉપપાત્ર (પવાલુ) સહિત મોટુ જલપાત્ર મકી, રધાયેલી સામગ્રી સ્વચ્છ સુશોભિત પાત્રમા પીરસવી પીરસવાનો વિધિ આ પ્રમાણે છે-શાક, અથાણુ ને ચટણી આદિ વ્યજન પદાર્થો પાત્રમા જમનારના જમણા હાથભણી રહે તેમ ને પૂરી, રોટલી, લાડુ, કસાર અને શિરો તથા બીજા પકવાન્ન આદિ ભક્ષ્ય-ભોજ્ય પદાર્થો ડામા હાથભણી રહે તેમ મકવા, ને ભાત

પાત્રની મધ્યે મૂકવો તેમજ દાળ, કઢી, દૂધપાક, શીખંડ, રસ અને ઘી વગેરે લેહ્ય પદાર્થો પણ જમણા હાથભણી મૂકવા. તે પછી "નમઃ કાંતાય સર્વદેવાશ્રયાય" એ મત્ર બોલી સૌભાગ્યવતીએ પોતાના પતિનુ ચદન, અક્ષત અને પુષ્પથી પૂજન કરવુ

વૈશ્વદેવ.

સધવા તથા વિધવા સ્ત્રીઓએ પોતાના ઘરમા જો કોઇ પુરુષ વૈશ્વદેવ કરે એમ ન હોય તો આ પ્રમાણે વૈશ્વદેવ કરવો –

દર્ભાસનપર પૂર્વાભિમુખે બેસી, આચમન–પ્રાણાયામ કરી નીચે પ્રમાણે સકલ્પ કરવો –

અત્રાદ્ય અમુકમાસે અમુકપક્ષે અમુકતિથૌ અમુકવાસરે મમ ગૃહે પચસૂનાજનિતસકલદોષપરિહારપૂર્વકશ્રીપરમેશ્વરપ્રીત્યર્થં વૈશ્વદેવાખ્યં કર્માહં કરિષ્યે.

તે પછી જે અગ્નિથી રસોઇ કરવામા આવેલી હોય તે અગ્નિને કુડમા સ્થાપી, ચદન અક્ષત અને પુષ્પથી પૂજા કરી, પવિત્રતાથી રસોઇ થયેલી હોય તો ઘીવાળા ભાતની, નહિ તો કાચા ચોખા ધોઇ ઘીવાળા કરી તેની, નીચેના પાચ મત્રો ભણી પાચ આહુતિઓ આપવી –

બ્રહ્મણે નમઃ, પ્રજાપતયે નમઃ, ગૃહાભ્યોનમઃ, કશ્યપાય નમઃ, અનુમતયે નમઃ ॥

એ રીતે હોમ કરી, દેવને નૈવેદ્ય ધરાવી તે રધાયેલા અન્નમાથી ગોગ્રાસ, (ગાયનો ભાગ,) શ્વાનગ્રાસ (કૂતરાનો ભાગ) અને વાયસબલિ (કાગડાનો ભાગ) કાઢી, તે સમયે કોઇ ક્ષુધાર્ત (ભૂખથી પીડાતો) અતિથિ–અભ્યાગત આવી મળે તો તેને ઉત્સાહપૂર્વક જમાડવો જો

તે અભ્યાગતને રાંધેલું અન્ન ખપે તેમ ન હોય તો તેને યથાશક્તિ કોરૂ અન્ન આપવું તે પછી નીચે પ્રમાણે બોલી, જલ મૂકી વૈશ્વદેવની સમાપ્તિ કરવી.–

અનેન વૈશ્વદેવાખ્યેન કર્મણા શ્રીપરમેશ્વરઃ પ્રીયતાં ન મમ

ભોજનવિધિ.

પીરસાયેલા પાત્રને થોડા જલથી પ્રોક્ષણ કરી તેમાથી "**ભૂપતયે નમઃ, ભુવનપતયે નમઃ, ભૂતાનાં પતયે નમઃ** " એ ત્રણ મંત્રો બોલી, ત્રણ વાર થોડુ થોડુ અન્ન ભોજનપાત્રની બહાર મૂકી, એક વાર આચમન કરી, બે આંખોએ જલનો સ્પર્શ કરી, સ્થિરતાથી જમવું

ત્રીજો પહોર.

ભોજન કર્યા પછી એઠા–અજીઠા–વાસણ તથા જલપાત્ર આદિ માંજી ભોજન કરેલા સ્થલને તથા ચૂલાને લીપી શુદ્ધ કરી, દિવસના જે જે અગત્યના કામો હોય તે તે સભારીને કરી લેવા, ને તે પછી નિશ્ચિત થઇ પ્રીતિપૂર્વક ઘણા ઉત્સાહથી પોતાને જેમાથી સદ્બોધ મળે એવા પુસ્તકો જેવા કે શ્રીયોગવાસિષ્ઠમહારામાયણ, શ્રીવાલ્મીકિરામાયણ, મણિરત્નમાળા, ભામિનીભૂષણ, સાવિત્રીચરિત્ર કિંવા બીજી સતીઓના ચરિત્રો તથા મહાનુભાવ પૂજ્યપાદ મહાત્મા શ્રીમન્ નથુરામશર્માપ્રણીત શ્રીમદ્ભગવદ્ગીતાની સરલા તથા રહસ્યપ્રદીપિકા ટીકા, સદુપદેશદિવાકર, સુબોધકલ્પલતા, સ્વાભાવિકધર્મ, મનુષ્યમિત્ર પ્રશ્નોત્તરરૂપે વિવિધ ઉપદેશ, યોગકૌસ્તુભ, પરમપદબોધિની અને શ્રી ઉપદેશગ્રંથાવલિના સમગ્ર અંકો, તેમજ તેથી જો પોતાની બુદ્ધિ વિશેષ સૂક્ષ્મ હોય તો શ્રીપાતંજલયોગદર્શન, શ્રીવેદાંતદર્શન, શ્રીસાંખ્યદર્શન,

અને શ્રીઉપનિષદો ઇત્યાદિ પુસ્તકો નિત્ય નિયમ રાખીને લક્ષ્યપૂર્વક વાંચવા વિષયવાસના વધારનારા શૃગારી ગ્રંથો કદીપણુ વાચવા નહિ

ચોથો પહોર તથા સાયંકાલનું કર્તવ્ય.

દિવસના ચોથા પહોરમા ઘરમા રહેલા વસ્ત્રો તથા વાસણો વગેરેની યોગ્ય વ્યવસ્થા કરવી સાયકાલ થતા સત્વર પવિત્ર થઈ ઘીનો દીવો પ્રકટી **"દીપો જ્યોતિઃ પર બ્રહ્મ, દીપો જ્યોતિર્જનાર્દનઃ દીપો હરતુ મે પાપ, સંધ્યાદીપ નમોસ્તુ તે."** એ મત્ર બોલી, દીવાની પ્રાર્થના કરી, નમસ્કાર કરવો, ને તે પછી ઘરમા જોઇતા પ્રકાશમાટે તેલ આદિના બીજા દીવા પ્રકટવા તે પછી આચમન–પ્રાણાયામ કરી **"શ્રીશિવાય નમઃ ॥"** એ મત્રનો અવકાશપ્રમાણે જપ કરવો દીવો દક્ષિણદિશાભણીના મુખે મૂકવો નહિ.

રાત્રિનું કર્તવ્ય

રાત્રિએ પહેલા પહોરમાજ ભોજન થઈ જાય તેમ કરવુ, ને એઠા વાસણ તુરત માજી નાખવા, પણ વાસી રહેવા દેવા નહિ તે પછી સ્વચ્છ સ્થળે ઉત્તરદિશાવિના બીજી ગમે તે દિશાભણીના ઓસીકાએ સૂઈ રહેવામાટે પલગ કે પથારી પાથરી તૈયાર કરવા, ને તેની પાસે જલપાત્ર તથા પ્રાતકાલમા ઊઠી તુરત દર્શન કરવામાટે પોતાના સ્વામી, સદ્દગુરુ કે ઇશ્વરની છબી અને અનુકૂલતા હોય તો યોગ્ય સ્થળે બળતો દીવો રાખી, રાત્રિના બીજા પહોરમા રાગદ્વેષમા ગુથાયેલા પોતાના ચિત્તને પતિસેવાથી શાત કરી, પવિત્ર થઇ, શ્રીપરમાત્મારૂપ પતિનુ સ્મરણ કરતા નિદ્રાવશ થવુ વિધવાએ શ્રીપરમાત્માનું ભજનકીર્તન કે સ્મરણ–ધ્યાન કરી શ્રીઇશ્વરનુ નામસ્મરણ કરતાં નિદ્રાવશ થવુ

કુમારિકાના ધર્મ.

કુમારિકાઓએ પોતાને જન્મ આપનાર, તથા ઘણુ કષ્ટે પાળી-પોષી ઉછેરી મોટા કરી, વિદ્યા, વિવેક, વિચાર અને વ્યવહારી જ્ઞાનનું શિક્ષણ આપી નિરતર ભલુ ઇચ્છિનાર માતા–પિતાવિષે ઘણા પ્રેમથી પૂજ્યભાવ રાખી, ક્યારે પણ તેમની આજ્ઞાનો ભગ ન કરતા પોતાનાથી બનતી સેવા કરવી, તથા તેમને પોતાના કામ–કાજ અને વર્તનથી સતોષ આપવો; પણ તેઓ દુભાય તેવુ વર્તન કદાપ કરવુ નહિ નિત્ય પ્રાતઃકાલ થતાપહેલા ઊઠવુ, ને આખો તથા મો ધોઇ ઝાડે જઇ આવી, દાતણ કરીને નાહાવુ ટાઢની ઋતુમા પણ કોઇ દિવસ નાહાવામા આલસ્ય કરવુ નહિ માથાના વાળ જૂઓ પડે એવા મેલા નહિ રાખતા નિત્ય ઓળી–ચોળી સ્વચ્છ રાખવા. લૂગડા મેલા તથા પરસેવાથી ગધાતા નહિ રાખતા ચોખ્ખા રાખવા પ્રતિદિન નાહાયા પછી પવિત્ર વસ્રો પહેરી સૂર્યનારાયણને, ઘરમા શ્રૌત કે સ્માર્ત અગ્નિ હોય તો અગ્નિનારાયણને અને દેવ હોય તો દેવને પ્રણામ (નીચે બેસી બે હાથ જોડી ભૂમિપર રાખી તે પર માથુ મૂકી પગે લાગવુ તે) કરી માતા–પિતા ને ઘરમા બીજા કોઇ વૃદ્ધ હોય તો તેમને તથા મોટા ભાઇ ભોજાઈ અને મોટી બેનને પ્રણામ કરવો પોતાને ઘેર માતા–પિતાના પૂજ્ય ગુરુ કે કોઇ પવિત્ર સત સાધુ અથવા બ્રાહ્મણ આવ તો તેમને પણ પ્રણામ કરવો તે પછી પોતાની માતાને પૂછી ઘરમા સજવારી કાઢવાનું, વાસણ માજવાનુ, દાળ–ચોખા વીણવાનુ, લોટ ચાળવાનુ, પાંણી ગાળવાનુ કે એવા બીજા જે જે ઘરના અગત્યના કામો પોતાનાથી બને એવા હોય તે સાવધાનીથી કરવા, ને જે કામ પોતાને ન આવડતુ હોય તે કામ શીખવાનો ઉત્સાહ રાખી બતાવ્યા પ્રમાણે ચિત્ત રાખીને કરવુ રસોઇનુ કામ પણ થોડુ થોડુ પોતાની માતાની અથવા રસોઈ કરનારની પાસે બેસી ઉત્સાહ રાખી શીખતાં રહેવુ.

ને પોતાને આવડેલુ રસોઇનુ કામ કરવાનો જ્યારે પ્રસગ આવે ત્યારે ધીરે રહી, સાવચેતી રાખી, પહેરેલુ લૂગડુ સકોરી, શરીરે દઝાય નહિ ને રાધવાની વસ્તુ દાઝી કે બળી જાય નહિ તેમજ તે કાચી કે પાણીપોચી રહે નહિ તથા તેમા મીઠુ, મરચુ, હળદર આદિ મશાલો જોઇતોજ પડે પણ વધુઓછો પડે નહિ એમ લક્ષ રાખીને રસોઇનુ કામ કરવુ જેમા પોતાને સમજણ ન પડે તેમાં આગવુ ડહાપણ ન કરતા પોતાની મા કે કોઇ વડીલને પૂછીને કરવુ. જે બાલકીઓ નાનપણમા આળસુ થઇ ઘરના કામકાજમા ને રસોઇના કામમા અણુશીખાઉ રહે છે તે મોટપણમા બહુ દુખી થાય છે, ને જે તે કામમા કુશલ હોય છે તે સૌને વહાલા થઇ માન પામે છે. ડાહી કન્યાઓએ રીસાળ કે રોતડ સ્વભાવ રાખવો નહિ. જમવામા ભૂખજેટલુ જમવુ, પણ સ્વાદીઆ પદાર્થો હોય ત્યારે બહુ જમાય, ને સ્વાદવિનાના હોય ત્યારે ભૂખ્યા રહેવાય એવી કુટેવ રાખવી નહિ. પોતાના ઘરમા જે રધાયુ હોય તેજ નિરાતે બેસી ભૂખપ્રમાણે જમવુ પણ તે પછી આખો દિવસ જે હોય તે કાચુકોરુ ખુકવાની ટેવ ન રાખવી, કેમકે તેથી શરીર બગડે છે બહુ ખાટા બહુ ઊના બહુ તીખા બહુ ગરમ અને ન પચે એવા પદાર્થો ખાવા નહિ, કારણકે તેથી અજીર્ણ, ઊધરસ, તાવ, સલેખમ, ખસ, આખો આવવી કે માથુ દુખવુ ઇત્યાદિ રોગો થવાથી દુખી થવુ પડે છે સારુ સારુ ખાવાની, લાલચુપણાની, ઘરમાથી છાનુમાનુ ચોરી ખાવાની કે એઠુ ખાવાની કુટેવો પણ રાખવી નહિ માતા-પિતા જે કાઇ ખાવાપીવાની કે ઓઢવાપહેરવાની વસ્તુ પ્રેમથી આપે તેમા ઓછુવધતુ માની રીસાવુ નહિ, ઘરના માણસો જમી રહ્યા પછી એઠુ કાઢવાના કામમા તથા અબોટ કરવાના કામમા પણ પોતાની

માને બને તેટલી મદદ આપવી કુમારિકાઓએ કોઇ સદાચરણી શાંત અને ધર્મિષ્ટ સ્ત્રીશિક્ષક અથવા તેવાજ કોઇ વૃદ્ધ પુરુષશિક્ષકપાસેથી દેશભાષાનુ (ગુજરાતીનુ) ધર્મભાષાનુ (સસ્કૃતનુ) અને બની શકે તો રાજભાષાનુ (ઇંગ્રેજીનુ) ઉપયોગજોગતુ જ્ઞાન અવશ્ય મેળવવુ, અને તેની સાથે ભરવાની, શિવવાની, ગુથવાની અને ચિત્રની કળાઓ પણ શીખવી જોઇએ, તેમજ આરોગ્યના (શરીરને નીરોગ રાખવાના) નિયમો પણ સારી પેઠે જાણવા જોઇએ એ રીતે કુમારિકાઓએ વિદ્યાકળાઓના જ્ઞાનસાથે સાધારણ ધર્મ-નીતિનુ જ્ઞાન પણ અવશ્ય મેળવવાનુ છે પોતાનો ને પારકો સૌનો જીવ સરખો જાણી કોઈ નાનામોટા પ્રાણીને દુખ દેવુ કે મારવુ નહિ જેવુ દીઠુ કે સાભળ્યુ હોય તેવુજ વધઘટ કર્યા વિના સાચુ બોલવુ વિના ખપે બહુ બોલવાની, તોછડા કે ભુડા શબ્દો બોલવાની, બહુ ઘાટો કાઢી કે છણકા-છાકોટા કરી બોલવાની, અને ચાડી ખાવાની ટેવ રાખવી નહિ, પણ ખપજોગતુજ નરમાશથી મીઠી વાણીમા બોલવાની ટેવ પાડવી હલકી વસ્તુની પણ ચોરી કરવી નહિ નિરતર પવિત્ર રહેવુ જ્યા ખેલ-તમાસા કે ભવાઈ થતી હોય તથા જ્યા છોકરાઓ રમતા ગાતા કે હસતાબોલતા હોય ત્યા જવુ બેસવુ કે ઊભા પણ રહેવુ નહિ નદી તળાવ કે વાવકુવાપર એકલા જવુ નહિ, ને જવુ પડે તો શરીર સભાળવાનુ ભૂલવુ નહિ પોતાના જેવડી જે બાલાઓ હોય તેમની સાથે બેસવુ, રમવુ, ભણવુ કે ગાવુ, પણ તેવો પ્રસગ છોકરાઓ-સાથે પાડવો નહિ જે કન્યા ઉંચા કુળની, ઉંચી જાતની, તેમા પણ ડાહી, શાતસ્વભાવની સારા ગુણવાળી, સારી આવડવાળી, સારી સમજવાળી, ને સારી ચાલની હોય તેનોજ સગ કરવો, તથા બેનપણુ બાંધવુ, પણ જે નીચી જાતની, ઉદ્ધત, ઉછાંછળી, વઢકારી, આળસુ, નિર્લજ્જ, દુરા-ચારી અને દુર્ગુણી હોય તેનો સગ કે બેનપણુ રાખવુ નહિ. કુમા-

રિકાઓને કરવાયોગ્ય જે જે વ્રતો ગૌરીપૂજા, (ગોરની પૂજા,) ગાયવ્રત, તુલસીવ્રત, ચાલાવ્રત, રવિવાર કે સોમવારનુ વ્રત તથા શિવપાર્વતીનુ વ્રત હોય તે તે પોતાના દેશાચાર કે કુલાચારપ્રમાણે માતા-પિતા અથવા ઘરના કોઇ વડીલની આજ્ઞા લઇને કરવા ગોરોના દિવસોમા કેટલીક અણુસમજુ છોડીઓ ભેગી થઇ નિર્લજ્જપણે ન બોલાય એવા ભુડા શબ્દો બોલે છે, કુટે છે ને ફટાણા ગાય છે, જેથી એવા નીચ કૃત્યથી તેમના ગોરોના વ્રતના પુણ્યકરતા પાપ બહુ વધી જાય છે, તેથી ગૌરીમાતા પણ તે પાપી અને દુષ્ટ કન્યાઓઉપર બહુ કોપ પામી, તેમના પાપકર્મનુ ફલ આપી તેમને બહુ દુખી કરે છે, માટે ગોરોના તથા બીજા કોઇ વ્રત ઊપવાસના દિવસોમા ટાઢા પાણીએ નાહાવુ, એક વાર ખાવુ, પથારીએ સુવુ, સાચુ બોલવુ, ને નિયમ-પ્રમાણે સાજસવાર પવિત્ર થઇ વ્રતના દેવનુ પૂજન કરવુ. તથા પોતાની સારા આચરણવાળી બેનપણીઓસાથે શ્રીશંકર, શ્રીવિષ્ણુ, શ્રીસૂર્ય, શ્રીગણપતિ તથા શ્રીલક્ષ્મી, શ્રીસરસ્વતી અને શ્રીપાર્વતીજીની સ્તુતિની અથવા પવિત્ર સતીઓના ચરિત્રોની ગરબીઓ કે કીર્તનો ગાવા, કિવા સારા ધર્મનીતિના પુસ્તકો વાચવા પહેરવાઓઢવામા બહુ સાફાઇ રાખવી, પણ માગ સારા ઘરેણા કે નવનવા લુગડા પહેરવાનુ મન ન કરવુ, કારણકે તમે જેવા સારા ઘરેણા લુગડા પહેરવાથી નહિ શોભો તેવા તમારા સારા ગુણ અને ડહાપણથી શોભશો. માટે બેનો! જો તમારે સુખી થવુ હોય તો જ્યા ત્યાથી સારા ગુણ અને શાણપણ શીખજો

ઉંચા કુલની વહુઓના ધર્મ.

નવોઢા, પ્રૌઢા તથા સર્વ સૌભાગ્યવતીઓએ સમજવુ જોઇએ કે આ શરીરપર પ્રથમ કુમારિકાસ્થિતિમા શરીરને જન્મ આપનાર માતા

પિતાના મમત્વનો અધિકાર હોવાથી તેમના સ્વાધીનમા રહેવાનુ હતુ, ને તેમણે હવે તેજ આ શરીરને સમવેલાએ હસ્તમેલાપ કરતા જમણો હાથ લઈ પતિના જમણા હાથમા મૂકી કન્યાદાન કરી, પોતાના મમત્વનો અધિકાર ઊતારી સગા સબધી અને જ્ઞાતિ તથા અગ્નિ આદિ દેવોની સાક્ષીએ પતિના સ્વામિત્વનો (ધણીપણાનો) અધિકાર સિદ્ધ કરી આપ્યો છે, તેથી હવે માતા–પિતાનો અધિકાર મટી પતિનો અધિકાર થયેલો છે, માટે નિરતર તેમનાજ વશવર્તી થઈ રહેવુ શરીર સ્વામીનું, ને શરીરસાથે તેને પ્રેરનારુ મન પણ સ્વામીનુ, તેમજ તે શરીરના નિમિત્તથી પોતાને આવી મળેલા વસ્ત્રાલકાર અને ધન પણ સ્વામીના છે, એ અહર્નિશ સ્મરણમા રાખી તન મન અને ધનથી તેઓ પોતાના ઉપર નિરતર પ્રસન્ન રહે એવુ કર્તવ્ય કુલીન વધુઓનુ છે સ્ત્રીઓએ પરણ્યા પછી પિતાનુ ઘર એ પરઘર અને પતિનું ઘર એજ પોતાનુ ઘર જાણવુ શીતલ કિરણો અને ઉજ્જ્વલ પ્રકાશથી લોકોના નેત્ર તથા શરીરને આનદ આપનાર ચદ્ર પણ જેવો રાત્રિરૂપ પોતાના ઘરમા શોભે છે તેવો તે દિવસે સૂર્યના પરઘરમા રહી દેખાતો છતા શોભતો નથી તેમ પરણેલી સ્ત્રી જેવી પોતાના સાસરામા રહીને શોભે છે તેવી તે ગુણના ભડારરૂપ હોય તોપણ પીયર કે મોસાળમા રહેવાથી શોભતી નથી સ્થાનભ્રષ્ટ થયેલો રાજા પ્રધાન કે કોઇ અધિકારી તથા બ્રાહ્મણ, મેઘ, દાત, કેશ (વાળ) અને નખ જેમ શોભતા નથી તેમ કુલીન સ્ત્રી પણ પતિના ઘરરૂપ સ્થાનથી ભ્રષ્ટ થઇને બાપ ભાઇ કે મામાને ઘેર રહેવાથી શોભતી નથી સહસ્ર સદ્‌ગુણો હોય, પરતુ પતિવિમુખતાનો (પતિથી અણુમનાવનો) એકજ અવગુણ જો સ્ત્રીમા હોય તો તેના સહસ્ર ગુણો પણ કેવલ દોષરૂપ મનાય છે, પરતુ સહસ્ર દોષો હોય ને પતિસેવાનો માત્ર એકજ ગુણ જો તેનામા હોય તો તે સહસ્ર દોષોને ઢાંકી

માણસો ગુણુરૂપ ગણે છે. માટે ક્યારે પણ પોતાનો સ્વામી અસતુષ્ટ થાય એવુ આચરણ સ્ત્રીએ કરવુ નહિ લગ્નક્રિયામા સપ્તપદીના પૂજન-સમયે વરકન્યા સામસામી સાત પ્રતિજ્ઞાઓ કરે છે તેમા કન્યાની સાત પ્રતિજ્ઞાઓ આ પ્રમાણે છે –

કન્યા વરને કહે છે –હે સ્વામી ! મે આ મોટુ સૌભાગ્ય આપ-નાથી મેળવ્યુ છે ૧ માટે આપ જે રળી લાવશો તેમા હુ ઘરનો નિર્વાહ કરી સતોષ માનીશ ૨ તેમજ હુ નિત્ય આપની આજ્ઞા પાળીશ ૩ તથા હુ પવિત્ર થઈ, સારા શણગાર ધારણ કરી, મન વચન અને કર્મવડે આપની સાથે રમીશ ૪ દુ ખમા ધીરજ રાખનારી ને સુખમા પ્રસન્ન થનારી હુ આપના સુખદુ ખમા ભાગિયણ છુ આપની આજ્ઞાવિના હુ કોઈ સ્થળે જઈશ નહિ ૫ સુખેથી હુ આપના ઘરના બધા કામ કરીશ, સાસુસસરાની સેવા ને બધુઓનો સત્કાર કરીશ, અને જ્યા આપ ત્યા હુ ને હુ ત્યા આપ એમ આપની સાથે એકતાથી વર્તીશ. હુ પ્રતિજ્ઞાભગ કરીને આપને કદાપિ ઠગીશ નહિ, ને આપ પણ મને ઠગશો નહિ ૬. હુ હોમયજ્ઞાદિના કામમા નિત્ય આપને સાહાય્ય કરીશ, તથા ધર્મ, અર્થ અને કામસબધી કાર્યોમા આપના મનની ઇચ્છાપ્રમાણે વર્તીશ ૭ આ મારી પ્રતિજ્ઞાઓના બ્રાહ્મણ, અગ્નિ, દેવ, મારા માતાપિતા અને સબધિવર્ગ એ સર્વ સાક્ષિરૂપ છે.

ઉપરના સાત પ્રતિજ્ઞાવચનોનો નિત્ય પાઠ કરી, સ્મરણમા રાખી, તેનુ પાલન કરવુ, પણ પ્રતિજ્ઞાભગ થવાય એવુ આચરણ ગુણવાન્ સ્ત્રીઓએ કદીપણ કરવુ નહિ.

પતિની પ્રસન્નતામાટે ઘર અને ઘરના સઘળા સાહિત્યો સ્વચ્છ તથા સુશોભિત રાખવા, ને સ્વામીના સાનિધ્યમા પોતાનુ શરીર પણ

શણગારયુક્ત સુશોભિત રાખી આનંદમાં રહેવું તેણે રીસ, ક્રોધ કે ઉદાસીનતા પોતાના સ્વામીને બતાવવા નહિ. ઘરમાં અન્ન, વસ્ત્ર, વાસણ કે ઘરેણાં વગેરે જે જે ઉપસ્કર હોય તેની નિત્ય સભાળ લઇ ઘટતી વ્યવસ્થા કરવી, પણ તે બગડતા હોય તો જોઇ રહી એ તો મારાથી મોટા હશે તે કરશે એવી વાટ જોઈ બગડવા દેવા નહિ. પોતાને માથે જે વડીલ હોય તે કામ કરતા હોય તો તે જોઇ પોતે બેસી રહેવું નહિ, પણ તેમાં આગળ પડી તેમની પાસેથી વિનયથી માગણી કરી તે કામ પોતે ધ્યાન રાખીને કરવું સાસુ, નણંદ, દેરાણી કે જેઠાણી-સાથે કામમાટે પરસ્પર ચડમાચડમી કરવી નહિ, પોતાને કદાપિ વધારે કામ કરવું પડે તો સહન કરી લેવું, પરંતુ પોતાની શક્તિઉપરાંતનું હોય તો તે કામ બતાવનારને નમ્રતાથી યુક્તિપૂર્વક આજીજીસાથે કહી દેવું કામ કરવામાં આળસુ સ્ત્રીઓને બેસી રહેવાથી કાંઇ લાભ થતો નથી, પણ જઠરાગ્નિનું મંદપણું, અન્નપર અરુચિ, શરીરની જડતા ને તેથી મન-ઇંદ્રિયોનું પણ ભારેપણું તથા અપ્રફુલ્લિતપણું ઇત્યાદિ દોષોની વૃદ્ધિ થાય છે, તથા સાસરીઆના માણસોમાં પણ તે અળખામણી ગણાય છે જે સ્ત્રી કામકાજ કરવામાં છૂટી (ત્વરાવાળી) તથા કુશળ હોય છે, ને જેને કામમાં આગળ પડી કામ કરે છે તો તે સાસરીઆના સર્વ માણસોને વહાલી થાય છે, તેના પર સૌ સ્નેહભાવ રાખે છે, ને તેની સારી પ્રશંસા કરે છે એટલુંજ નહિ, પણ કામકાજ કરવામાં આવવાથી શરીરમાં વ્યાયામથી (અંગકસરતથી) થતા સર્વ લાભો જેવા કે રક્તવાહિનીઓમાં લોહી સારી રીતે ફરી શકવાથી આરોગ્યની વૃદ્ધિ થાય છે, અન્નઉપર રુચિ વધે છે, તથા જઠરાગ્નિ પ્રદીપ્ત થવાથી આહારનું સારી રીતે પાચન થાય છે, એમ થવાથી મન—ઇંદ્રિયોની સ્વસ્થતા વધે છે, તેમજ નિદ્રા—તંદ્રા આદિ દોષો નિવૃત્ત થાય છે શરીર હલકું થવાથી ચંચળતા

વધે છે, બુદ્ધિ બહુ નિર્મળ થાય છે, ને સ્મરણશકિત વધે છે, માટે પોતાને કામ કરવાનુ મળતા તે બતાવનારનો ઉપકાર માની કામ ઉત્સાહથી કરવુ

સસારમા સ્ત્રીઓને સર્વ સુખના સ્થાનરૂપ તથા સર્વસ્વરૂપ પોતાનો સ્વામી છે, માટે તે તેમને પરમપૂજ્ય છે તે માટેજ સ્વામીના શરીરને ઉછેરનાર, ઘણા વાત્સલ્ય તથા પ્રેમપૂર્વક પાલનપોષણ કરનાર, તેને ભવિષ્યના સુખમાટે વિદ્યા, વ્યવહાર અને ધર્મજ્ઞાનમા પ્રવીણ કરનાર તથા કષ્ટે સપાદન કરેલી ને વહાલામા વહાલી ધનાદિ વસ્તુઓને પણ પુત્રકરતા અધિક નહિ માનનાર, પુત્રના દુખે દુખી ને સુખે સુખી તથા નિરતર તેને જોઈ પ્રેમાશ્રુ પાડનાર અને અહર્નિશ પોતાના પુત્રનુ શુભ ચિતન કરનાર, કે જેના બદલામા જોતા આખા વિશ્વમા કોઈ મળે નહિ એવા પોતાના સાસુ અને સસરો તેમના વિષે અત્યત પૂજ્ય-ભાવ રાખી, પોતાના માતા-પિતાતુલ્ય સ્નેહ રાખી, તેમને કદાપિ દુભાવા ન દેતા પ્રસન્ન રાખીને તેમની સેવા કરવી પતિના શરીર, ચાતુર્ય, વિદ્યા, જ્ઞાન, ઘર અને ધનાદિ અલકાર આદિથી જે જે સુખો સ્ત્રીઓને મળે છે, તે તે સઘળો તે વૃદ્ધોનોજ પ્રતાપ છે એમ માની કુલવાન્ માતા-પિતાની પુત્રીઓએ નિર્મળ ભાવે સાસુ-સસરાની યોગ્ય સેવા કરવા ચૂકવુ નહિ કદાપિ તેઓ તામસી, જાડી બુદ્ધિના, અણસમજુ, ચીઢીઆ સ્વભાવના, અદેખા, જૂના વિચારના, ગ્રામ્ય આચાર-વિચાર તથા વર્તનવાળા ને વઢકારા હોય, તથાપિ ચતુર સ્ત્રીઓએ તે વૃદ્ધોના દોષો ન જોતા પોતાના શાણપણથી, વિવેકથી, નમ્રતાથી તથા બુદ્ધિ-ચાતુર્યથી તેમને વશ કરી વા પ્રથમ તેમના સ્વભાવને મળતા રહી તેમની પ્રીતિ મેળવી લેવી, કે જેથી તેઓ પોતાને વિરુદ્ધ જણાય નહિ ચતુર સ્ત્રીઓની ચતુરાઇ, વિદ્યા, ડહાપણ અને સદ્ગુણોની

ખરી કમોટી ત્યારેજ થાય છે કે જ્યારે પારકા પોતાના કરી સાસરિયામા પોતાનો સમાવેશ કરી શકાય, તથા વિરુદ્ધ સ્વભાવના શ્વશુરપક્ષના સઘળા માણુસોની પોતાના પર પ્રીતિ મેળવી લેવાય, અને સાસરામાજ પોતાને સ્વર્ગસમાન સુખનો અનુભવ થાય વૃદ્ધોની સેવા કરનારના આયુષ્ય, વિદ્યા, કીર્તિ અને બલ એ ચારની વૃદ્ધિ થાય છે, માટે પોતાના સાસુ-સસરો કે ઘરના કોઇ વૃદ્ધ હોય તેમના નિત્ય ઘટતી સેવા કરવી સાસુ આદિ વૃદ્ધ સ્ત્રીવર્ગની અગત્ય પડે અંગસેવા વહુઓએ કરવી, તે સસરા આદિ વૃદ્ધ પુરુષવર્ગની અશક્ત સ્થિતિમા અંગસેવા પોતાના સ્વામી, જેઠ કે દિયર આદિ પાસે કરાવવી, તથા તે સમયે તેમને જોઇતા બાહ્ય સાધનો પાસે રહીને પૂરા પાડવા વૃદ્ધ પુરુષવર્ગની સેવા બેભાન સ્થિતિમા અન્ય પુરુષોને અભાવે જાતે પણ કરવી પગની ઘુંટી ઢંકાય ત્યાસુધી વસ્ત્ર પહેરવુ એથી ઉંચુ નહિ કાપડુ કે ચોળી પહેર્યા વિના ફરવુ નહિ કામવિના જ્યા ત્યા ફરવાની ટેવ રાખવી નહિ અવશ્યના કામે બહાર જવુ પડે તો કોઇ વૃદ્ધ તથા પવિત્ર સ્ત્રીઓની સાથે જવુ, અને ત્યા પ્રયોજન જેટલુજ ટકવુ માર્ગમા ડાબો ખભો ઉઘાડો રાખી ચાલવુ નહિ બહુ ત્રિતાવાળા કે છેલ સ્ત્રીઓની પેઠે ચટક-મટક ચાલવુ નહિ માર્ગમા કોઇ શ્વશુરપક્ષના માન-મહત્તાવાળા પુરુષો સામા મળતા તેમની મર્યાદા લોપી સામા થઇને ચાલવુ નહિ, પણ એક પડખે પુઠ ફેરવીને ઊભા રહેવુ માર્ગે ચાલતા સામા મળતા જતે પુરુષોની સામુ કે આડુ-અવળુ ન જોતા પોતાને ઠેસ ન વાગે, કાદવ-કાંટાવાળા કે અપવિત્ર સ્થળમા પગ ન પડે, અથવા કોઇ જીવ-જંતુઉપર પોતાનો પગ ન આવે એમ નીચી દૃષ્ટિએ માર્ગસામુ જોઇને ચાલવું માર્ગમાં ઊભા રહીને પોતાના સબંધિવર્ગના પુરુષસાથે પણ વાત કરવી નહિ

પોતાની છાતી, નાભીને ભાગ અને ગુહ્ય અવયવો વૃદ્ધ વૈદ્યને પણ બતાવવા નહિ દાંત બહાર દેખાય તેમ છૂટે મોઢે હસવુ નહિ પોતાના પતિવિના બીજા કોઇ પુરુષસાથે એકદૃષ્ટિ કરીને (નજર મેળવીને) વાત કરવી કે બોલવુ નહિ પતિવ્રતાઓ પરપુરુષને શ્વાન, (કુકડુ) સર્પ કે વ્યાઘ્રજેવો માની તેથી બહુ દૂર રહે છે, તથા તેનુ મુખ ભાદરવાની અજવાળી ચોથના ચદ્રજેવુ દૂષિત–ન જોવાયોગ્ય–જાણી દૂરથી અનાયાસે પણ તે ન દેખાય એટલામાટે મુખના આડુ વસ્ત્ર રાખે છે તેથી ગુજરાત કાઠિયાવાડની સ્ત્રીઓનો લાજ કાઢવાનો ચાલ નિદવાયોગ્ય નહિ, પણ વખાણવાયોગ્ય છે, માટે જે દેશ કે જ્ઞાતિની સ્ત્રીઓમા તે લાજ કાઢવાનો સપ્રદાય ન હોય ત્યા તેનુ અવશ્ય અનુકરણ થવુ જોઇએ લાજ ન કાઢવાથી કામી પુરુષો ક્રમે દૃષ્ટિ એક કરવાનો, છૂટથી બોલવાનો, અને એકાતે મળવાનો ઉપાય રચી સ્ત્રીઓના શીલનો ભગ કરવાનો ઉપાય સાધી શકે છે, માટે પોતાના યુવાવસ્થાના ત્રીશ વર્ષ વિત્યા સુધી પોતાનુ શ્રેય ઇચ્છનારી ઉત્તમ કુલની સ્ત્રીઓએ લાજમલાજાના ચાલનો ન્યૂનમાત્ર પણ પરિત્યાગ કરવો નહિ સૂક્ષ્મદૃષ્ટિથી જોતા આ લાજ–મલાજાનો વૃદ્ધસપ્રદાય ઘણા સદ્વિચારથી પ્રવર્તેલો છે પોતાના પતિવિના અન્ય પુરુષનુ મુખ ન જોવુ એ હેતુને લીધેજ રાજકુટુબની સ્ત્રીઓના અત પુરમા રહેવાનો અથવા પટાતરે (ઓઝલમા) રહેવાનો સપ્રદાય પ્રવર્તેલો છે કે જે બહુ મહત્ત્વવાળો હોવાથી પાલન કરવાયોગ્ય છે જે અત પુરમા રહેનારી–જનાની સ્ત્રીઓ આ નિયમનુ પાલન કરીને પરપુરુષોનુ મુખ જોતી નથી તેમની દૃષ્ટિની ચચળતા ન વધવાથી નેત્રના દિવ્ય બળની વૃદ્ધિ થાય છે, ને તેથી તેમનુ મનોબળ પણ બહુ વધે છે, અને એવા મનોબળવાળી સ્ત્રીઓજ પ્રજાના સમસ્ત સુખના આધારરૂપ શૂર કુમારોને જન્મ આપી વીરમાતાઓની ગણનામા ગણાય

છે. સુલક્ષણી સ્ત્રીઓએ પતિના સંબંધીઓને તુંકારે કે તોછડી વાણીમાં ન બોલાવતાં તેમનું માન જળવાય એવા સુશોભિત શબ્દોથી બોલાવવાં. વિનાપ્રયોજને બહુ બોલવાની ટેવ વહુઓએ રાખવી નહિ, પણ પ્રયોજન-પૂરતું મીઠી વાણીમાં બોલવું. ઘરમાં સાસુ કે સ્વામી જે શીખામણની અથવા કોઇ હાનિ-લાભની ગુપ્ત વાર્તા કહે તે અન્ય મનુષ્યોની આગળ પ્રકાશ કરવી નહિ, સોનારૂપાનાં ઘરેણાં કે કોઇ મૂલ્યવાન પદાર્થો મૂકવાનાં સ્થળો જ્યાંત્યાંથી મળી આવે છે, પણ અંતરની વાત મૂકવાનાં સ્થળો મળતાં નથી, માટે સાંભળેલી વ્યવહારની કે પરમાર્થની ગુપ્ત વાર્તાઓ અંતરમાં રાખવાનું મનોબળ વધારવું જોઇએ. સ્વામીના સંબંધીઓની સાથે દ્વેષ કરવો નહિ, પણ તેમનો યોગ્ય સત્કાર કરવો. સાસુ-સસરામાં પોતાનાં માતા-પિતાજેવો, મોટી નણંદમાં પોતાની બેનજેવો, જેઠ-જેઠાણીમાં પોતાનાં મોટાં ભાઇ-બેનજેવો કિંવા માતા-પિતાજેવો અને દિયરમાં તથા નાની નણંદમાં પોતાનાં પુત્ર-પુત્રીજેવો ભાવ રાખી તેમનાં યોગ્ય રીતે સેવા, સત્કાર અને પોષણ કરવાં, પણ તેમના ઉપર અદેખાઇ કરી દુભવવાં નહિ. સગાસંબંધીના મરણપ્રસંગમાં રોવા-કૂટવાથી વડાઇ માનવી નહિ. અનાર્ય લોકોના હોળી ખેલવાના ખ્યાલમાં કુલીન સ્ત્રીઓએ ભાગ લેવો નહિ, કારણકે તે કેવળ અસભ્યરૂપ છે. વિવાહાદિ માંગલિક પ્રસંગમાં પોતાનું મુખ લજવવા ફટાણાં ગાવાં તથા ગવરાવવાં નહિ. તે વખતે માત્ર શાસ્ત્રોક્ત ગીતોજ ગાવાં, તથા આ નીચે દર્શાવેલા સૌભાગ્યવતી સ્ત્રીઓના વિશેષ ધર્મોને સારી રીતે સમજી પોતાના વર્તનમાં લાવવા.

સૌભાગ્યવતી સ્ત્રીઓના વિશેષ ધર્મો.

પવિત્ર સાધ્વી સ્ત્રીએ પોતાને સદ્‌ગતિ આપનારું એકલું પાતિ-

વ્રત્ય છે એમ સમજીને નિરતર તન, મન અને ધનથી પતિસેવાપરાયણ રહેવુ પોતાનો પતિ ગુણવાન્ કે ગુણવગરનો હોય તથાપિ તેને ઇશ્વરરૂપજ માની, તેનાથી વિરુદ્ધ કયારે પણ વર્તવુ નહિ પ્રાણાતે પણ પતિના આગળ કડવુ કઠોર કે અપ્રિય તથા જેથી તેમને રોષ ઉત્પન્ન થાયતથા તેઓના માનનો ભગ થાય તેવુ દુષ્ટ વચન કયારે પણ બોલવુ નહિ હસતે મુખે મધુર વાણીથી, સરલતા અને શાતિથી, તેઓ પ્રસન્નતામાજ રહે એવી પ્રિય વાણીનો ઉચ્ચાર પતિપાસે કરવો સ્વામીના જમ્યા પછી જમવુ, ને સ્વામીના સૂતા પછી સૂવુ, પણ સવારે તેમના પહેલા ઊઠવુ પોતાનુ શરીર અને પહેરવાના વસ્ત્રો મલિન રાખવા નહિ પોતાના સ્વામીના આયુષ્યની વૃદ્ધિમાટે સુજ્ઞ સ્ત્રીએ કપાળમા કકુનો ચાલ્લો કરવો, આખમા કાજળ આજવુ, ચોળી વા કાપડુ પહેરવુ, પાન ખાવુ, પોતાની કોટે મગળસૂત્ર પહેરવુ, નિત્ય માથામા સુગધી તેલ નાખી વાળ ઓળી ગુથી અબોડો બાધવો, હાથે કકણ કડા કે ચૂડીઓ વા બલોયા પહેરી રાખવા, અને કાને ઠોળિયા કે કાપ આદિ પહેરવા એ સૌભાગ્યવતીઓના અલકારો તેણે કયારે પણ શરીરથી દૂર કરવા નહિ દ્વિજો જેમ ઉપવીત દૂર કરતા નથી તેવીજ રીતે સૌભાગ્યવતીએ ઉપર કહેલા સૌભાગ્ય અલકારો દૂર કરવા નહિ પોતાના સ્વામીના આયુષ્યની વૃદ્ધિમાટે તેમના નામનો ઉચ્ચાર કરવો નહિ એટલાજ માટે પ્રાચીન આર્ય સ્ત્રીઓએ કોઈ અગત્યના સ્થળે પતિના નામનો ઉચ્ચાર ન કરતા પ્રેમાવેશમા, દુખમા, ભયમા તથા ધીરજ ન રહેવાના સમયમા પણ પ્રિય! પ્રિયતમ! વહાલા! નાથ! પ્રાણનાથ! સ્વામિન્! શિરોમણિ! જીવન! હૃદય! નયનતારક! અને ઇશ્વર! એ નામોથી સબોધન કરી વ્યવહાર ચલાવેલો જોવામા આવે છે પોતાનાથી અધિક વય-ઉમ્મર-ના અન્ય પુરુષોને પિતાસમાન, સમાન વયનાને ભાઇસમાન અને પોતાનાથી નાની વયના પુરુષોને પુત્ર-

સમાન જાણવા. ક્યારે પણ નિર્લજ્જના જેવુ આચરણ કરવુ નહિ. એકલા બહાર કે ગામપરગામ જવુ નહિ. જ્યા ઘણા માણસોનો સમૂહ ભેગો થવાનો હોય એવા મેળામા કે જ્યા કાઈ ખેલ થતા હોય ત્યા સુલક્ષણા સાધ્વીએ જવુ નહિ શણગાર સજી પ્રયોજનવિના બહાર નીકળવુ નહિ પતિના વિયોગસમયે બ્રહ્મચર્ય પાળવુ સ્વામીની અનન્યભાવે સેવા કરનારી પતિવ્રતા સ્ત્રી સ્વર્ગમા જાય છે અનન્યભાવે પોતાના સ્વામીની સેવા કરનારી સ્ત્રી પોતાનો સ્વામી દેવપૂજા, યજ્ઞયાગ, પિતૃશ્રાદ્ધ અથવા જે જે સત્ક્રિયા કરે છે તેમા તેના અર્ધા ફલની ભાગિયણ થાય છે માટે પોતાના કલ્યાણને અર્થે સૌભાગ્યવતીને બીજા જુદા કોઇ પણ યજ્ઞ વ્રત કે ઉપવાસ આદિ કરવાની અગત્ય નથી સ્વામિસેવારૂપ સત્કર્મથીજ તેને ઉચ્ચ લોકની ગતિ પ્રાપ્ત થાય છે માટે સ્વામીની આજ્ઞાવિના તેણે કાઈ પણ વ્રતોપવાસાદિ કરવા નહિ પ્રત્યેક સધવા સ્ત્રીએ પોતાના પતિની શ્રદ્ધાભક્તિથી સેવા કરવી

સ્ત્રીઓને સામાન્ય ઉપદેશ.

૧ ભાઇ કે બાપ આદિ કોઇ પુરુષની ડોકે વળગી મળવુ નહિ, ૨ પરપુરુષને સ્નાન ન કરાવવુ, ૩ પરપુરુષને તેલ આદિ ચોળવુ નહિ, ૪ પરપુરુષસાથે ગજીફા આદિની રમત ન રમવી, ૫ પરપુરુષનો છેડો પકડી વાત ન કરવી, ૬ પરપુરુષસાથે હસીને તાળી ન લેવી, ૭ પરપુરુષની ચોટલી ન ઓળવી, ૮ પરપુરષનુ શરીર ન ચાપવુ, ૯ પરપુરષના હાથની પાનની બીડી ન લેવી, ૧૦ પરપુરુષસાથે એક શય્યાએ બેસવુ નહિ, ૧૧ માર્ગે કે શેરીએ પુરુષના સમૂહમા ન ચાલવુ, ૧૨ આપત્કાળવિના ઘોડાઉપર બેસવુ નહિ, ૧૩ જેઠ સસરો સાસુ કે સાસરાના પક્ષનુ બીજુ કોઈ મોટુ હોય તેમની સાથે ઉપહાસ ન કરવો, ૧૪ પરપુરુષ-

સાથે એકાંતમા રહેવુ નહિ, ૧૫ પરપુરુષભણી રાગવાળી દૃષ્ટિ કરવી નહિ, ૧૬ પરપુરુષસાથે સંકેતવાળી ભાષા બોલવી નહિ, ૧૭ દુરાચારી પુરુષોસાથે ભાષણ ન કરવુ, ૧૮ કોઇ પુરુષ દેખે એમ મળમૂત્રનો ત્યાગ કરવા ન બેસવુ, ૧૯ જ્યા પુરુષો સૂતા હોય ત્યાં અમર્યાદપણે ફરવુ નહિ, ૨૦ પુરુષોના દેખતા આળસ મરડવુ નહિ, તેમ ઢાકવાયોગ્ય અવયવોને ઉઘાડા ન થવા દેવા, ૨૧ મીઠા પદાર્થો ખાવાઉપર બહુ રુચિ રાખવી નહિ, ને ભોજન પરિમિત કરવુ, ૨૨ મોટે સ્વરે બોલવુ નહિ, તથા હસવુ નહિ, ૨૩ અજાણે ઘેર એકલા જવુ નહિ, ૨૪ પિયરમા બહુ રહેવુ નહિ, ૨૫ ઘરની ગુપ્ત રાખવાયોગ્ય વાત કોઇની આગળ કરવી નહિ, ૨૬ સાસરાનુ દ્રવ્ય કપટથી પિયરવાળાને આપવુ નહિ, ૨૭ ધીરા તથા નીચા સ્વરથી અગત્યનુ બોલવુ, ૨૮ યોગ્ય અલકાર પહેરેલા રાખવા, ૨૯ પતિનુ અપમાન થાય ત્યા ન જવુ, ૩૦ ઘરના કામકાજમા કુશળતા રાખવી, ૩૧ ધણીપ્રતિ પ્રેમ તથા માનથી વર્તવુ, ને તેમના સગાંને માન આપવુ, અને ૩૨ પ્રભુની શુદ્ધ ભાવથી ભક્તિ કરવી

સુજ્ઞ સાસુઓના ધર્મ.

દીકરાની વહુ ઘેર આવ્યા પછી સાસુસસરાએ એવી સાવચેતીથી વર્તવુ કે તે વહુ પોતાના વર્તનમા કોઈ જાતના દોષો જોઇ શકે નહિ જેમ નાનુ બાળક પોતાના માતપિતાના ગુણદોષ, આચારવિચાર અને સઘળી શારીરિક વર્તનની રીતભાતનુ અનુકરણ કરતા શીખે છે. તેમ વહુઓ પણ સાસરે આવી સસરાના ઘરના આચાર, વિચાર, ધાર્મિક રહેણીકરણી અને સાસારિક રીતભાત જોઇ તેનુ અનુકરણ કરીનેજ વર્તતા શીખે છે માટે વહુઓને જો ધર્મ, નીતિ, સદાચાર, સદ્વિચાર, વિવેક, વિનય, સત્ય, ઉદારતા, ક્ષમા, શાંતિ, ધીરજ, સહનશીલતા, ગુણ, ચાતુર્ય, વ્યવહારકૌશલ્ય અને સઘળી ગૃહવ્યવસ્થા આદિ

ગુણોનુ શિક્ષણ આપવુ હોય તો પ્રથમ તે ગુણો તેમને સાસુસસરાએ પોતાના વર્તનમાજ દેખાડી આપવા ચાથે ત્યાસુધી રજોદર્શન થયા વિના તેને સસારવ્યહારમા જોડવી નહિ જેણે પરઘર ક્યારે પણ જોયુ નથી, પરાયા મનુષ્યોમા વસી પરાધીનતાના દુખનો એક દિવસ પણ અનુભવ કર્યો નથી, ને માત્ર માતાપિતાના અનવધિ પ્રેમવાત્સલ્ય-પૂર્વક બાલ્યાવસ્થાનુ સુખ ભોગવતા પિતૃવર્ગના મનુષ્યોનોજ જેને વિશેષ પરિચય થયેલો છે એવી નવોઢાને પરિચિત મનુષ્યોનો વિયોગ થવાથી સાસરે પ્રથમ અણગમો થાય એ સ્વાભાવિક છે માટે તેને પોતાના ઘરની માયા થાય, પોતાના મનુષ્યોની સાથે સ્નેહ બધાય, ને તે આજ હવે મારુ નિત્ય રહેવાનુ ઘર છે એમ સારી રીતે સમજે ત્યાસુધી તેના અણગમાના દિવસો આનદમા વ્યતીત થાય માટે સુજ્ઞ સાસુએ ઘટતી યોજના કરવી જોઇએ

કેટલીક સાસુઓ દીકરાની વહુ પરણીને ઘેર આવી કે તુરતજ તેના ઉપર પોતાનો દાબ બેસારવા કે વશમા રાખવા તેને તુકારેથી કિવા તોછડા શબ્દોથી બોલાવી, અયોગ્ય ધમકી આપી, તેના પ્રત્યેક કામમા દોષ કાઢી, વારે ઘડીએ લડ્યા કરે છે અતે તેનો પરિણામ સાસુના ધારવાથી વિરુદ્ધ આવી, સાસુ પોતેજ પોતાનો ભારબોજ ખોઇ હલકી પડે છે માટે વહુને દુખ લાગે એવા શબ્દોમા બોલાવવાની ખોટી ટેવ ન રાખતા, તેને સમાનપૂર્વક બોલાવવી, અને ઘરના નાના-મોટા માણસ પણ વિવેકપૂર્વક યોગ્યરીતેજ તેને બોલાવે એવી યોજના સાસુએ કરવી જોઇએ વહુના ઉપર નિરર્થક નિગ્રહ રાખવા ન જતા, માત્ર જ્યારે તેનાથી કાઇ વિરુદ્ધ વર્તન થતુ જોવામા આવે ત્યારેજ તેને ક્રોધના આવેશમા ન જતા શાતિથી યુક્તિપૂર્વક બોધરૂપે ઘટતા બે શબ્દો સાસુએ કહેવા જોઇએ, પણ જેનાથી કાઇ વિરુદ્ધાચરણ

થતુ નથી, સસારની રીતભાત અને ધર્મનીતિમા પોતે કુશલ છે, શ્વશુરપક્ષના મનુષ્યોનુ સમાન સારી રીતે જાળવી શકે છે, વિનય-વિવેકવ્યહાર જે પગલુ ભરતી નથી, અને ઘરનુ કામકાજ પોતાની શક્તિઅનુસાર કરે છે એવી શાણી તથા વિદ્વાન્ વહુઓના ઉપર એવો અયોગ્ય નિગ્રહ ઉપયોગી નથી વહુ બાલક હોય કામકાજમા અજાણી કે અણુશીખાઉ હોય તો તેને તે માટે વારવાર વઢવુ નહિ, પણ ન આવડતુ કામ સાસુએ સારી રીતે પાસે બેસી ધીરે રહીને શીખવાડવુ જોઇએ તેની અવસ્થા કે શરીરશક્તિના પ્રમાણથી અધિક કામ તેને બતાવવુ નહિ, કારણકે તે લઢવાના ભયથી કાતો લાજની મારી કરવા જાય તો જાતે દુખી થાય, કા તે કામ બગડે વહુ જે કામકાજ કરે તેમા કદાપિ કોઇ કામ બગડે કે કોઇ વસ્તુની હાનિ થાય તો તેમ થવાનુ કારણ પોતાની બુદ્ધિથી શોધી કાઢી તેને શાતિથી સમજ પાડી બોધરૂપે કહેવુ, પણ લઢવાના રૂપમા કહેવુ નહિ, અને હાનિનો પોતે પરિતાપ કરવો નહિ, ને વહુને પણ કરાવવો નહિ કામ-કાજમા પણ તેની અવસ્થા, શરીર અને બુદ્ધિની શક્તિના પ્રમાણમા તેને જોડવી, પણ નિર્દય થઇ તેને દુખી કરવાનો ઉપાય સાસુએ કરવો નહિ બતાવ્યા વિના પોતાના ઉત્સાહથી અથવા અણસમજણથી પોતાની શક્તથી અધિક કાઇ બળનુ કામ કર્યુ હોય તો તેને જે શ્રમ થયેલો હોય, કે દુખી થઇ હોય, તેની સભાળ સાસુએ લેવી પોતાના ઘરમા બીજા પુત્રની વહુઓ હોય કે પુત્રીઓ હોય તો સાસુએ ઘર-કામની વ્યવસ્થ કરી સૌની શક્તિ વિચારી તે કામો વહેચી આપવા, પણ તેમા ભિન્નભાવ રાખી કોઇને અધિક ને કોઇને ઓછુ, કે કોઇ એકલુજ દુખી થાય તેમ કરવુ નહિ, તેમજ તે વ્યવસ્થામા યોગ્યતા-પ્રમાણે પોતે પણ ભાગ લેવો સાસુએ વહુને નિગ્રહમા રાખતા, કામકાજ બતાવતા, પોતાની પૂર્વાવસ્થા સભારવી જોઇએ, કે હુ પણ એવીજ

હતી, ને હવે મહાવરાથી સર્વ કામમા પ્રવીણ થઇ છુ માટે તે પણ દિવસે દિવસે મોટી થતા સર્વ કાર્યમા એની મેળે પ્રવીણ થશે વહુ ઘરના સર્વ કામમા કુશલ હોય ને તે રસોઈ આદિનુ કામ બુદ્ધિપૂર્વક કરતી હોય તો તેના ઉપર બેસી ચીકણો સ્વભાવ રાખી તેને જે તે ભૂલ કાઢીને વારવાર ટોકવી નહિ, કારણકે એમ કરવાથી તેના ઉત્સાહનો ભગ થાય છે, તથા તેનુ મન દુખાવાથી તે વ્યગ્ર થઇ જાય છે, ને તેથી તે કામમા કુશલ છતા તેનાથી કામ બગડે છે વહુના શરીરનુ આરોગ્ય નિત્ય સાસુએ જાળવવુ, ને તેને કોઇ પણ તાવ ઊધરસ કે શ્લેષ્મ આદિ વ્યાધિ થઇ આવે તો સાસુએ ઘરના પુરુષોદ્વારા ઔષધોપચારની જોગવાઇ કરી આપવી ઘણે ઠેકાણે અબ-લાઓના શરીરમા મોટા મોટા રોગોએ ઘર કરેલા જોવામા આવે છે, ને તે લાજના માર્યા કહી શકતા નથી, તેમજ અજ્ઞાન સાસુ કે ઘરના વડીલો તેની સભાળ લેતા નથી, જેથી તેઓ છેવટે ભયકર સ્થિતિએ પહોચી જાય છે માટે ઘરના પ્રમુખ માણસે ઘરમા સર્વ નીરોગ છે કે કેમ તેની નિત્ય સભાળ લેવી દીકરાની વહુ વયે નાની હોય, અભણ હોય, વિદ્યાકળા, ગુણ, ચતુરાઇ તથા બોલવાચાલવાના વિવેક-વિનયથી અજ્ઞાત હોય, સ્ત્રીઓના અવશ્ય ઉપયોગી કામોમા પણ અણુશીખાઉ હોય, તથા કદૂપી, રોગી, આળસુ કે જડ હોય, નિર્ધ-નની દીકરી હોય, કે નીચા કુલમાથી આવેલી હોય, તો તેના દોષો તેને વારવાર સભળાવી તેનુ મન દુખાય તેમ મહેણા દઇ વઢવુ નહિ, પણ તેનામા જે સુધરી શકે તેવા દોષો હોય તે તેને સમજાવી ઉત્તમ પ્રકારનુ શિક્ષણ આપી સુધારવા, તથા તેનામા જે જે ગુણોની ન્યૂનતા જણાતી હોય તે તે ગુણો પણ સુજ્ઞ સાસુએ ધીરે ધીરે તેને શીખવાડવા સાસુનુ શાણપણ, પ્રૌઢ બુદ્ધિ, વ્યવહારકુશલતા

તથા વિદ્યા–કલાના જ્ઞાનની ખરી પરીક્ષા ને ખરી કસોટી ત્યારેજ થાય છે કે જ્યારે પોતાને ઘેર આવેલી પ્રજા તથા જમાઇ જેવી વહુઓ પણ સારા આચરણોવાળી થઇ સર્વ વ્યવહારમા ચતુર નીવડે. જેવો હર્ષ દીકરાને પરણાવી વહુને ઘેર લાવવામાટે પ્રથમ હોય છે તેવો હર્ષ તે વહુના આવ્યા પછી નિરતર એકસરખો રહેતો નથી માટે તેમ ન રાખ-તા સાસુએ વહુના ઉપર નિત્ય સરખોજ પ્રેમ રાખવો. પોતાની જ્ઞાતિમાં પોતાને કુલીનતા પ્રાપ્ત હોય, દીકરાને બીજી વાર પરણાવવા પાસે પુ-ષ્કળ ધન હોય, કન્યાઓની બહુ છત હોય, તેમજ પોતાના પુત્રને બીજી વહુ સહજ મળે તેમ હોય, તોપણ પરણીને આવેલી વહુને સોથી (લોડી, ગુલામડી, ઉંદરડી કે ઢેખાળાસમાન) ગણી તેને દુ ખ દેવુ નહિ, પણ તેને પોતાના પુત્ર–પુત્રીસમાનજ ગણવી જે સાસુઓ વહુઓને પોતાની પ્રજાકરતા હલકી ગણી દુ ખ દે છે તેઓ ઇશ્વરની મોટી અપરાધી ગણાય છે ધર્મશાસ્ત્રમા કહ્યુ છે કે જેના ઘરમા ખાવા–પીવાના તથા પહેરવા–ઓઢવાના પદાર્થોથી વહુઓનો સારો સત્કાર થાય છે તેના ઉપર બ્રહ્માદિ દેવો, અર્યમાદ પિતરો, અને સનકાદિ મનુષ્યો પ્રસન્ન થાય છે સ્ત્રીઓ ભરણ–પોષણથી સતુષ્ટ થયેલી હોય તો તે સર્વસુખના ભડારરૂપ સ્ત્રીઓ છે, ને જો કોપ પામેલી હોય તો તે ક્રુદ્ધ થયેલી ભયકર દેવીઓ છે સમાન પામેલી સ્ત્રીઓ કુલની વૃદ્ધિ કરે છે, ને અપમાન પામેલી સ્ત્રીઓ કુળનો ક્ષય કરે છે માટે શ્વશુરપક્ષના કોઇ પણ મનુષ્યે સ્ત્રીવર્ગનુ અપમાન કરવુ નહિ જે ઘરમા સ્ત્રીઓ દુ ખી થાય છે તે કુળ સત્વર નાશ પામે છે, તથા જે ઘરમા સ્ત્રીઓ સુખી થાય છે તેનુ કુળ વૃદ્ધિ પામે છે માટે સમજણી સાસુએ પોતાના ઘરની સપત્તિ–અનુસાર ભોજન અને વસ્ત્રાલકારવડે વહુઓનુ સમાન કરી નિરતર તેમને પ્રસન્ન રાખવી પોતાના પુત્ર ને વહુ સુખી થવાથી-જ આયુષ્ય, ધન, કીર્તિ, સુખ અને પુત્રાદિ સતતિ પ્રાપ્ત થાય છે એ

સાસુએ ક્યારે પણ ભૂલવું નહિ. જેના ઘરમાં નિત્ય સાસુવહુનો કજીઓ-કકાસ થાય છે તેના ઘરમાં અલક્ષ્મી, (દારિદ્રય) દુ ખ, કુળની અવનતિ (પડતી) અને સઘળા અમંગળ આવી પ્રાપ્ત થાય છે કલિયુગનો વાસ પણ કલેશ-કકાસમાજ છે માટે જ્યાં તે થાય છે ત્યાં કલિ પોતાનો નિવાસ કરી અધર્મ-અનીતિના દ્વાર ઊઘાડી ઘરના માણસોને થોડા દિવસમાં યમપુરીનું દર્શન કરાવે છે, માટે સાસુએ ક્લેશકકાસથી બહુ દૂર રહેવું સાસુ ગમે તેવા શુદ્ધ આચાર પાળે, હરિભક્તિ કરે, કે કથા-કીર્તન સાંભળે, પણ જો તે ઘરમાં ક્લેશ કરી વહુને સતાવે તો તેનું તે સર્વ વ્યર્થ થાય છે વળી સાસુએ સમજવું જોઈએ કે મારા પુત્રના સઘળા સુખનો આધાર એ વહુ છે, તથા મારા હવે પછીના વંશની ઉન્નતિનો આધાર એ વહુઉપર છે, ને એ વહુથીજ મને પુત્રના પુત્રનું દર્શન થશે માટે વહુની પ્રસન્નતા નિત્ય જાળવવી જોઈએ વહુ અને દીકરો એકાંતમાં વાર્તાવિનોદ કરતા હોય કે હસતાબોલતા હોય તો તેમની છાની ચેષ્ટા જોવાની ટેવ સાસુએ રાખવી નહિ વહુના દોષ દીકરાની પાસે કહી બતાવી તે ધણીધણીઆણીમાં પરસ્પરને કલહ થાય તેવો ઉપાય સાસુએ કરવો નહિ, તથા બીજી કોઇ રીતે વહુ પોતાને ન ગમતી હોવાથી વહુ અને દીકરા વચ્ચે અણબનાવ થાય એવો યત્ન સાસુએ ન કરવો તથા કોઈ રીતે ધણી-ધણીઆણીનો વિયોગ થાય તો તેનું અશુભ ચિંતન કરવું એ પણ સાસુને યોગ્ય નથી દીકરાને બીજી સ્ત્રી પરણવાથી મળે તેમ હોય તોપણ અગત્યના કારણવિના વૈરભાવથી બીજી સ્ત્રી લાવવા સાસુએ પ્રયત્ન કરવો નહિ, કારણકે એમાં પુત્રનું ઇષ્ટ નહિ, પણ માતાના પોતાના હાથથીજ તેનું અનિષ્ટ કરાય છે જેવી રીતે ઉંદરના દરમાં પેસતા સર્પનું અને બહાર નીકળતા બિલાડીનું દર્શન થતા જેવી દશા તે ઉંદરની થાય છે તેવી દશા બે સ્ત્રીઓવાળા પુરુષની થાય છે.

એવુ નીતિશાસ્ત્રનું વચન છે તે, સાસુએ વિસારવુ નહિ. વહુના સાંભળતાં પોતાના દીકરાને, પણ તોછડા શબ્દમાં બોલાવવો નહિ, અયોગ્ય ઠપકો દેવો નહિ, અને લઢવુ પણ નહિ. વહુના સાંભળતા તેના બાપને, માને, ભાઇને કે ભોજાઇ આદિ તેના પિયરીઆંને તોછડા શબ્દો કહી, ગાળો ભાડી, તે વહુના મનની લાગણી દુખાવવી એ શાણી સાસુને ઘટિત નથી. સાસુએ વહુને મૂકી ક્યારે પણ એકલા ખાવાની ટેવ રાખવી નહિ. ખાવાપીવામા તેની સારી રીતે સભાળ રાખવી, કારણ કે લાજને લીધે તે ભૂખી રહે નહિ કોઇ ફૂલફલાદિ કે મીઠાઇમેવાના નવાઇજેવા પદાર્થો ઘરમા આવતા ભાગે પડતા વહુને પણ સાસુએ આપવા જોઇએ નિરતર સમયની એકસરખી સ્થિતિ ન રહેવાના ઇશ્વરી નિયમને લીધે સાસુએ પૂર્વાવસ્થામા ઘરની સારી સ્થિતિ ને વિશેષ વૈભવનુ સુખ ભોગવ્યુ હોય, અને કદાપિ વહુના સમયમા સ્થિતિએ રૂપ બદલ્યુ હોવાથી સાધારણ રીતે નિર્વાહ કરવાનો હોય તેથી સાસુએ દીઠેલા સુખમા ન્યૂનતા થયેલી હોય, ત્યારે કેટલીક મૂર્ખ સાસુઓ પોતાની પૂર્વાવસ્થાનુ સુખ સભારી વહુને સતાપવા કહે છે કે, 'તુ નઠારા પગલાની', 'તું હુકા ભાગ્યની,' 'તારા આવવાથી અમારી આવી દશા થઇ,' આવા દુષ્ટ વાક્યો કહી વિનાકારણે વહુસાથે ક્લેશ કરે છે, પણ તે સમજતી નથી કે આમા તો વહુનો એકલીનો નહિ, પણ ઘરના સઘળા માણસોના પ્રારબ્ધ યોગનોજ હોય છે આવુ નિષિદ્ધ વર્તન સારી સાસુએ કરવુ નહિ સાસુની પૂર્વાવસ્થા સામાન્ય સ્થિતિમા વિતવાથી સાસુએ જો ઓછા વૈભવનુ સુખ જોયુ હોય, ને વહુના સમયમા સારી સ્થિતિ પ્રાપ્ત થયેલી હોવાથી વહુ કદાપિ ખાવાપીવામા, ઓઢવાપહેરવામા કે બીજા સાસારિક સુખો ભોગવવામા સ્થિતિઅનુસાર વર્તની હોય તો તે જોઇ કેટલીક

અદેખા સ્વભાવની સાસુઓ પોતે નહિં ભોગવેલા સુખ વહુને ભોગવતી જોઇને અતરૂમા બળ્યા કરે છે, અને કોઇ કોઇ વાર થતા અંતરૂપરિતાપને લીધે વહુસાથે એવી વાકી વાણીમા બોલે છે કે તેના અદેખા સ્વભાવની ને અજ્ઞાનની દીકરો, વહુ અને બીજા લોકો પણ પરીક્ષા કરે છે માટે પુત્ર તથા પુત્રની વહુનુ સુખ જોઇ પ્રસન્ન થવુ એ વૃધ્ધોનો ધર્મ છે એમ સમજી એવા અઘટિત તથા હળવા પડવાના કામથી પણ સમજણી સાસુએ દૂર રહેવુ સાસુએ વહુને પોતાના કુલાચારની, નાત–જાતની તથા બીજી કેટલીક વ્યવહારના સબધની રીતભાતમા પ્રવીણ કરવી વહુ વિદ્વાન હોય ને ક્વાપિ તે કોઈ સતશાસ્ત્ર વાચવામા સમય ગાળે તો તેને તે સમયમા વિક્ષેપ ન કરતા જોઇતો સમય આપવો પોતાનુ જ્ઞાન વહુકરતા સારુ હોય તો તેને શાસ્ત્રવાર્તાનુ રહસ્ય સમજાવવુ, તથા આ નિત્યકર્મ સાસુએ બરાબર વાચી સમજી, વહુ વાચી સમજી શકે તેમ ન હોય તો તેને સમજ પાડી શિખવાડવુ, ને નિત્ય તેની પાસે કરાવવુ

રજસ્વલા સ્ત્રીઓને પાળવાના નિયમો.

બહુધા સ્ત્રીઓને બારમા વર્ષથી પચાસમા વર્ષસુધી પ્રત્યેક માસે ઋતુ (રજસ્વલાપણુ) પ્રાપ્ત થાય છે સ્ત્રી રજોદર્શનના ત્રણ દિવસોમા અપવિત્ર ગણાય છે ચોથે દિવસે નાહાયા પછી ઘરમા સ્પર્શ કરવાયોગ્ય શુદ્ધ થાય છે, તથા પાચમે દિવસે સ્નાન કર્યા પછી દેવપૂજનાદિ પુણ્યકર્મ કરવાને યોગ્ય થાય છે

રજસ્વલા સ્ત્રીએ બની શકે તો પહેલા ત્રણ દિવસસુધી કોઇને પોતાનુ મુખ બતાવવુ નહિ, કે વચન પણ સભળાવવુ નહિ શરીરે તેલ ચોળવુ નહિ, ફૂલ કે અલકારો ધારણ કરવા નહિ, આખો આજવી નહિ,

શરીરે ચદનલેપન કરવુ નહિ, કેશ ઓળવા નહિ, દાતણુ કરવુ નહિ, અને સ્નાન પણુ કરવુ નહિ, રોવુ કે આસુ પાડવા નહિ, થાક લાગે એવુ કામ કરવુ નહિ જમીન ખોદવી નહિ, નખ કાપવા નહિ, ને દોડવુ કે હસવુ નહિ દૂધ, ખાટા પદાર્થો કે વાયુ વધારનારા પદાર્થો ખાવા નહિ ચોથે દિવસે નાહી પોતાના દેહની શુદ્ધિને માટે પચગવ્ય (ગાયનુ છાણુ, મૂત્ર, દૂધ, દહીં અને ધી) એકઠુ કરીને પીવું. નાહાયા પછી પહેલુ પોતાના સ્વામીવિના બીજા કોઇનુ મુખ જોવુ નહિ.

ગર્ભિણી સ્ત્રીના નિયમો.

ગર્ભિણી સ્ત્રીએ સદા આનદમા રહેવુ બની શકે તો નિત્ય નવનવા વસ્ત્રો તથા અલકાર ધારણુ કરવા પવિત્ર રહેવુ હલકા, નરમ, ઘીવાળા ને જઠરાગ્નિને પ્રદીપ્ત કરે તથા વહેલા પાચન થાય એવા પદાર્થોનો આહાર કરવો અતિશય ખાટા, તીખા, ખારા, ઊના, વાસી, સુકા, લુખા, કઠોર અને કાચા એવા તથા પાચન થતા પીડા કરે એવા પદાર્થો ખાવા નહિ બહુ જમવુ નહિ, તેમ ભૂખ્યા પણુ રહેવુ નહિ ઘણો શ્રમ થાય એવા કામ કરવા નહિ, પતિશય્યામા સૂવુ કે જાગરણુ કરવા નહિ શોક કરવો નહિ વાહનઉપર બેસવુ નહિ ભયકર સ્થાને જવુ નહિ, ને ભયકર પદાર્થો જોવા નહિ. પોતાના ગર્ભનુ સરક્ષણ થવાસારૂ નિત્ય પ્રાતકાલે અને સાયકાલે શ્રીસદાશિવની સ્તુતિ કરવી

વિધવા સ્ત્રીઓના ધર્મ

વિધવા સ્ત્રીએ ચોટલો રાખવો નહિ પાન ખાવુ નહિ ચદન કે ફૂલ ધારણુ કરવા નહિ સોનારૂપાના ઘરેણાં પહેરવા નહિ રગિત વસ્ત્ર પહેરવા નહિ કાસાના વાસણુમા જમવુ નહિ બે વખત ભોજન

ફરવું નહિ આંખો આંજવી નહિ પલંગપર સૂવું નહિ. ભૂમિપર આસન ગોઠવું કે ચટાઇ પાથરી તેપર સુઇ રહેવું, ને શરીરે તેલ ચોળવું નહિ, નિત્ય નાહીને ધોળા વસ્ત્ર પહેરવા, ક્રોધને જિતવો, અને ઇન્દ્રિયોને વશ રાખવી કૃચ્છ્રચાંદ્રાયણ આદિ વ્રતો કરવા વૃદ્ધ સ્ત્રીઓના સહવાસમા રહેવું શૃંગારરસના પુસ્તકો વાચવા નહિ, જેનાથી પોતાને સંસારપર અરુચિ થાય, ઉદાસી ઉપજે, તથા વૈરાગ્ય થાય એવા બોધમય ગ્રંથો વાચવા–સાંભળવા, અને અખંડ બ્રહ્મચર્ય પાળી ઇશ્વરભજનમાંજ દિવસો નિર્ગમન કરવા

ઇતિ

અથ શ્રીદક્ષિણામૂર્તિસ્તોત્રમ્.

વિશ્વં દર્પણદૃશ્યમાનનગરીતુલ્યં નિજાંતર્ગતં,
પશ્યન્નાત્મનિ માયયા બહિરિવોદ્‌ભૂતં યથા નિદ્રયા,
યઃ સાક્ષાત્કુરુતે પ્રબોધસમયે સ્વાત્માનમેવાદ્વયં,
તસ્મૈ શ્રીગુરુમૂર્તયે નમ ઇદં શ્રીદક્ષિણામૂર્તયે ૧

બીજસ્યાંતરિવાંકુરો જગદિદં પ્રાઙ્ નિર્વિકલ્પં પુનર્,
માયાકલ્પિતદેશકાલકલનાવૈચિત્ર્યચિત્રીકૃતમ્,
માયાવીવ વિજૃંભયત્યપિ મહાયોગીવ યઃ સ્વેચ્છયા,
તસ્મૈ શ્રીગુરુમૂર્તયે નમ ઇદં શ્રીદક્ષિણામૂર્તયે ૨

યસ્યૈવ સ્ફુરણં સદાત્મકમસત્કલ્પાર્થગં ભાસતે,
સાક્ષાત્તત્ત્વમસીતિ વેદવચસા યો બોધયત્યાશ્રિતાન્;

યત્સાક્ષાત્કરણાદ્ભવેન્ન પુનરાવૃત્તિર્ભવામ્ભોનિધૌ;
તસ્મૈ શ્રીગુરુમૂર્તયે નમ ઇદં શ્રીદક્ષિણામૂર્તયે. ૩

નાનાછિદ્રઘટોદરસ્થિતમહાદીપપ્રભાભાસ્વરં,
જ્ઞાન યસ્ય તુ ચક્ષુરાદિકરણદ્વારા બહિ. સ્પંદતે;
જાનામીતિ તમેવ ભાતમનુભાત્યેતત્સમસ્ત જગત્,
તસ્મૈ શ્રીગુરુમૂર્તયે નમ ઇદ શ્રીદક્ષિણામૂર્તયે. ૪

દેહં પ્રાણમપીંદ્રિયાણ્યપિ ચલા બુદ્ધિ ચ શૂન્યં વિદુ,
સ્ત્રીબાલાંધજડોપમાસ્ત્વહમિતિ ભ્રાંતા ભૃશ વાદિન;
માયાશક્તિવિલાસકલ્પિતમહાવ્યામોહસંહારિણે,
તસ્મૈ શ્રીગુરુમૂર્તયે નમ ઇદ શ્રીદક્ષિણામૂર્તયે ૫

રાહુગ્રસ્તદિવાકરેન્દુસદૃશો માયાસમાચ્છાદનાત્,
સન્માત્ર કરણોપસંહરણતો યોભૂત્સુષુપ્ત પુમાન્,
પ્રાગસ્વાપ્સમિતિ પ્રબોધસમયે ય પ્રત્યભિજ્ઞાયતે,
તસ્મૈ શ્રીગુરુમૂર્તયે નમ ઇદ શ્રીદક્ષિણામૂર્તયે. ૬

બાલ્યાદિષ્વપિ જાગ્રદાદિષુ તથા સર્વાસ્વવસ્થાસ્વપિ,
વ્યાવૃત્તાસ્વનુવર્તમાનમહમિત્યત સ્ફુરતં સદા,
સ્વાત્માન પ્રકટીકરોતિ ભજતા યો ભદ્રયા મુદ્રયા,
તસ્મૈ શ્રીગુરુમૂર્તયે નમ ઇદ શ્રીદક્ષિણામૂર્તયે ૭

વિશ્વ પશ્યતિ કાર્યકારણતયા સ્વસ્વામિસંબંધત,
શિષ્યાચાર્યતયા તથૈવ પિતૃપુત્રાદ્યાત્મના ભેદત.,
સ્વપ્ને જાગ્રતિ વા ય એષ પુરુષો માયાપરિભ્રામિતસ્,
તસ્મૈ શ્રીગુરુમૂર્તયે નમ ઇદ શ્રીદક્ષિણામૂર્તયે ૮

ભૂરંભાસ્યનલોનિલોંબરમહર્નાથો હિમાંશુ પુમા–

નિત્યાભાતિ ચરાચરાત્મકમિદં યસ્યૈવ મૂર્ત્યષ્ટકમ્;
નાન્યત્ કિંચન વિદ્યતે વિમૃશતા યસ્માત્પરસ્માદ્વિભો-
સ્તસ્મૈ શ્રીગુરુમૂર્તયે નમ ઈદં શ્રીદક્ષિણામૂર્તયે ૯
સર્વાત્મત્વમિતિ સ્ફુટીકૃતામદં યસ્માદમુષ્મિંસ્તવે,
તેનાસ્ય શ્રવણાત્તથાર્થમનનાદ્ધ્યાનાચ્ચ સંકીર્તનાત્,
સર્વાત્મત્વમહાવિભૂતિસહિતં સ્યાદીશ્વરત્વં સ્વત,
સિદ્ધયેત્તત્પુનરષ્ટધા પરિણતં ચૈશ્વર્યમવ્યાહતમ્ ૧૦

ક્ષેપક શ્લોકો.

વટવિટપિસમીપે ભૂમિભાગે નિષણ્ણું,
સકલમુનિજનાનાં જ્ઞાનદાતારમારાત્,
ત્રિભુવનગુરુમીશં દક્ષિણામૂર્તિદેવં,
જનનમરણદુઃખચ્છેદદક્ષં નમામિ ૧૧
ચિત્રં વટતરોર્મૂલે, વૃદ્ધા શિષ્યા ગુરુર્યુવા,
ગુરોસ્તુ મૌનં વ્યાખ્યાનં, શિષ્યાસ્તુ ચ્છિન્નસંશયા ૧૨
ૐ નમ પ્રણવાર્થાય, શુદ્ધજ્ઞાનૈકમૂર્તયે,
નિર્મલાય પ્રશાંતાય, દક્ષિણામૂર્તયે નમ ૧૩
નિધયે સર્વવિદ્યાનાં, ભિષજે ભવરોગિણામ્,
ગુરવે સર્વલોકાનાં, દક્ષિણામૂર્તયે નમ ૧૪
મૌનવ્યાખ્યાપ્રકટિતપરબ્રહ્મતત્ત્વં યુવાનં,
વર્ષિષ્ઠાંતેવસદૃષિગણૈરાવૃતં બ્રહ્મનિષ્ઠૈ,
આચાર્યેંદ્રં કરકલિતચિન્મુદ્રમાનંદરૂપં,
સ્વાત્મારામં મુદિતવદનં દક્ષિણામૂર્તિમીડે ૧૫

ઇતિ શ્રીમત્પરમહંસપરિવ્રાજકાચાર્યશ્રીમચ્છંકરાચાર્યવિરચિતં
શ્રીદક્ષિણામૂર્તિસ્તોત્રમ્ ॥ ૐ ॥

સન્નારીઓનું નિત્ય કર્તવ્ય.

રુચિરા છંદ *

સતીતણી ગતિ છે પતિપદસેવા, નિગમાગમ તો નિત્ય કહે,
શાણી કુલવતી પતિપ્રિય પ્રમદા, શિખવચન મન માની લહે;
પ્રભુતણુ ઊઠી પ્રાત કાલે, સ્મરણ ધ્યાન પ્રીતે કરવુ,
પતિપદ સ્પર્શી પછી નિજ તનના, શૌચકાજ તુરત જાવુ ૧
વદનશુદ્ધિ દાતણથી કરીને ઉષ્ણ શુદ્ધ જલથી ન્હાવુ,
ધૌત વસ્ત્ર ધારી નિજ અંગે, નિત્યકર્મ ભાવે કરવુ,
સૂર્યઉપાસન કરી શુભ રીતે, વૃદ્ધચરણવિષે નમવુ,
ઇષ્ટમંત્રનો જાપ કરીને, દેવપૂજન પ્રીતે કરવુ ૨
ગુરુપૂજન ભક્તિથી કરીને, નિત્યદાન દીનને દેવુ,
પતિતણુ પૂજન પ્રીતે કરીને, પછી યત્ને ભોજન કરવુ,
ત્રીજા પહોરે તત્પર થઇને, પતિવ્રતધર્મનુ મનન કરો,
હૃદયતણા સૌ દોષો પરખી, તે સૌ કેરુ ગમન કરો ૩
ઘરધંધામા કુશળ રહીને, સંધ્યાસમયને સભારો,
આવશ્યક સૌ કામ કરીને, ધણીસેવામા મન ધારો
સુખમય જીવન થાય તમારુ, ચતુરા ચિત્તે ચિંતવજો,
એ શિખામણ માની મારી, સુખી સર્વે બનો થાજો ૪

પી. ગો. ભટ્ટ. સાણંદ.

---

*ગરબામા ગાવુ હોય તો "મારું । મેવો મોહનજી," "બાદશા ઊતરે બાગમા મે ક્યા મમ દેખન જાઉંગા," એ ગુજરીના રાગે, અથવા "લેના ફકીરી ક્યા દિલગીરી સદા મગનમે રહેનાજી,"એ રાગે ગવાશે.

બ્રહ્મનિષ્ઠ મહારાજ શ્રીનથુરામશર્માકૃત પુસ્તકો.

વેદાંતદર્શન પાકા પુઠાનું રૂ ૩-૮-૦ સો[illegible]સંસ્કૃત તથા ગુજરાતી ટીકાસાથે રૂ ૧-૦-૦ યોગકૌસ્તુભ ચોથી આવૃત્તિ. રૂ ૧-૮- પરમપદબોધિની. ચોથી આવૃત્તિ. રૂ ૦-૧૪-૦ સંધ્યાનો વેદાંતાનુસા વિચાર રૂ ૦-૧-૦ નાથસ્વરોદય. ત્રીજી આવૃત્તિ રૂ. ૦-૨- ઉલટી વાણીનું સ્પષ્ટીકરણ ત્રીજી આવૃત્તિ રૂ ૦-૧-૬ મનુષ્યમિત્ર બીજી આવૃત્તિ રૂ ૦-૪-૦ સ્વાભાવિકધર્મ ત્રીજી આવૃત્તિ રૂ ૦-૨-૬ સુબોધકલ્પલતા બીજી આવૃત્તિ. રૂ ૦-૯-૦ સદુપદેશદિવાકર પ્રથમ કિરણ બીજી આવૃત્તિ રૂ. ૦-૧૨-૦ સદુપદેશ દિવાકર દ્વિતીય કિરણ રૂ ૦-૧૨-૦ સદુપદેશદિવાકર તૃતીય કિરણ રૂ ૦-૧૨-૦ સદુપદેશદિવાકર ચતુર્થ કિરણ રૂ ૧-૨-૦ ઉપદેશ ગ્રંથાવલિના અંક ૧થી ૧૦ રૂ ૦-૪-૦ ઉપદેશગ્રંથાવલિના અંક ૧૧થી ૨૫ બીજી આવૃત્તિ રૂ ૦-૮-૦ ઉપદેશગ્રંથાવલિના અંક ૨૬થી ૩૫ રૂ ૦-૮-૦ યોગપ્રભાકર ત્રીજી આવૃત્તિ રૂ ૦-૩-૬ પ્રશ્નોત્તર ને વિવિધ ઉપદેશ બીજી આવૃત્તિ રૂ ૦-૩-૬ ગીતાદિ પંચરત્ન સટીક રૂ ૧-૮-૦ રાસપંચાધ્યાયી ભક્તિપક્ષની તથા જ્ઞાનપક્ષની વિસ્તૃત ટીકા સહિત રૂ ૦-૭-૦, ૦-૫-૬ પ્રણવપટ ચોથી આવૃત્તિ રૂ ૦-૩-૦ પ્રણવાવસ્તારપટ બીજી આવૃત્તિ રૂ ૦-૨-૦ નાથકાવ્ય રૂ ૦-૫-૦ સદુપદેશમાલા પ્રથમ ભાગ રૂ ૦-૩-૬, પત્રકુસુમાંજલી રૂ ૦-૩-૦ વિનોદમાલા રૂ ૦-૫-૦ [illegible] રૂ ૦-૪-૦ રુદ્રસૂક્ત પુરુષસૂક્ત ને ઇશાવાસ્ય સટીક રૂ ૦-[illegible] શ્રીસૂક્ત સટીક રૂ ૦-૦-૯ વૈરાગ્યસુધાકર રૂ ૦-૧-૬ [illegible] રૂ ૦-૦-[illegible] શ્રીયજુર્વેદીય આહ્નિકપ્રકાશ રૂ ૦-૯-૦, [illegible] ધર્મનું નિરૂપણ રૂ ૦-૧-૦ સુવિચારચંદ્રિકા રૂ ૦-૨-૦ [illegible] રૂ ૦-[illegible] શ્રીશંકરાચાર્યના અષ્ટાદશ સ્તોત્ર સટીક રૂ ૧-૮-૦

[illegible] આનંદાશ્રમ બીલખા.